

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Bakalářská práce

Šárka Hučíková

Deliberativní demokracie a její kritika

Deliberative Democracy and its Critique

Praha 2020

Vedoucí práce: Mgr. Jan Bíba, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu své bakalářské práce, panu Mgr. Janu Bíbovi, Ph.D, za odborné vedení a cenné rady.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 31. července 2020

Šárka Hučíková

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá teorií deliberativní demokracie a její kritikou formulovanou Iris Marion Young. První část práce představuje principy deliberativní demokracie, vývoj teorie, klíčové koncepty, kterými ji ovlivnili John Rawls a Jürgen Habermas a kritiku deliberativní demokracie, která vychází z teorie společenské volby. Druhá část práce se zaměřuje na teorii komunikativní demokracie Iris Marion Young, která ve svém základu vychází z deliberativní demokracie, ale snaží se ji učinit inkluzivnější. Young kritizuje některé aspekty deliberativní demokracie, které podle ní svědčí o její neschopnosti reagovat na strukturální nerovnosti současných společností. Ve druhé části práce jsou vysvětlena východiska této kritiky a představena možná řešení, která Young shledává především v tom, že vedle argumentu budou do deliberace zapojeny i jiné formy komunikace.

Klíčová slova

deliberativní demokracie, Iris Marion Young, deliberace, komunikativní demokracie, Jürgen Habermas

Abstract

The thesis focuses on the theory of deliberative democracy and its critique formulated by Iris Marion Young. The first part of the thesis introduces the main principles of deliberative democracy, development of the theory, key concepts introduced by John Rawls and Jürgen Habermas which influenced the theory and the social choice critique of the theory. The second part focuses on Iris Marion Young's theory of communicative democracy which is in its core based on deliberative democracy, but seeks to make it more inclusive. Young criticizes some aspects of deliberative democracy for their inability to respond to the structural inequalities of today's societies. The second part of the thesis also explains the basis of this critique and presents possible solutions, which for Young is to admit to deliberation forms of communication other than argument.

Key words

deliberative democracy, Iris Marion Young, deliberation, communicative democracy, Jürgen Habermas

Obsah

1	Úvod	7
2	Teorie deliberativní demokracie	9
2.1	Principy deliberativní demokracie	10
2.2	John Rawls a Jürgen Habermas.....	13
2.3	Vývoj teorie.....	17
2.4	Kritika deliberativní demokracie teoretiky sociální volby.....	19
3	Komunikativní demokracie Iris Marion Young	22
3.1	Young a deliberativní model demokracie	23
3.1.1	Rozumnost.....	23
3.1.2	Spravedlnost	24
3.1.3	Inkluze	26
3.2	Strukturální nerovnosti a politika diference	28
3.2.1	Politika diference.....	29
3.3	Kritika deliberativní demokracie.....	32
3.3.1	Inkluze v politické komunikaci	32
3.3.2	Upřednostňování jednoty	33
3.3.3	Předpoklad diskuze tváří v tvář	34
3.3.4	Předpoklad pořádku.....	35
3.4	Nové formy politické komunikace.....	35
3.4.1	Pozdrav nebo veřejné uznání.....	35
3.4.2	Pozitivní užití rétoriky.....	36
3.4.3	Vyprávění	38
4	Závěr.....	40
	Seznam použité literatury	42
	Elektronické zdroje.....	43

1 Úvod

Mnoho úrovní toho, o čem dnes mluvíme jako o krizi demokracie, souvisí podle Johna Dryzeka s pokřivením komunikace. Deliberativní demokracie podle něj nabízí na fenomény, jakými jsou populismus a post-pravdivá politika, efektivní odpověď, protože v jejím středu leží důraz na smysluplnou komunikaci. Taková komunikace podněcuje k promýšlení vlastních stanovisek, naslouchání druhým a ke kolektivnímu hledání správných řešení. Populisté podle Dryzeka často oslovují velké skupiny lidí a mobilizují své příznivce pomocí rétoriky, která u jejich publika oslabuje schopnost kritické reflexe.¹

Toto konstatování by mohlo vést k dojmu, že některé formy komunikace do politiky nepatří, neboť apelují spíše na emoce než na rozum. Tématem této bakalářské práce je kritika deliberativní demokracie formulovaná Iris Marion Young, která dochází k opačným závěrům. Jak by mělo být z práce patrné, Young nenavrhuje přijetí rétoriky nebo vyprávění jako legitimních prostředků politické komunikace proto, aby ospravedlnila manipulativní rétoriku demagogů, ale především proto, aby učinila politickou deliberaci inkluzivnější. Rétorika však může v politice plnit i jiné pozitivní funkce a John Dryzek je jedním z deliberativních demokratů, kteří tyto kvality rétorice přiznávají. Proto navrhuje, aby v současné situaci deliberativní demokraté uvažovali o jejich možnostech a hledali takové typy rétoriky, které dokáží překlenout rozdíly mezi lidmi a přimět je ke kritickému promýšlení přijímaných sdělení.²

Cílem této práce je prozkoumat kritiku deliberativní demokracie Iris Marion Young a její východiska jako stále relevantní pro současnou teorii demokracie. Její analýza strukturálních nerovností a argumenty pro reinterpetaci deliberativní demokracie jsou stále aktuální. Ne proto, že by v akademické diskuzi o povaze deliberativní demokracie nepadly na úrodnou půdu, ale protože problémy, které popisuje, a z jejichž reflexe její kritika vychází, nikam nezmizely a neměli bychom je ztrácet ze zřetele.

Práce je rozdělena do dvou částí. První část se zaměřuje na teorii deliberativní demokracie jako na vlivný, ač nejednotný teoretický proud, který od devadesátých let minulého století představuje alternativu především k agregativním modelům demokracie. Věnuji se přitom principům deliberativní demokracie, klíčovým konceptům, jimiž ji

---

¹ DRYZEK, John. In: Youtube [online]. 29. 06. 2018 [cit. 2020-07-15]. Dostupné z: <https://youtu.be/uxtrXgRKM-A>.

² tamtéž

ovlivnili John Rawls a Jürgen Habermas, vývoji teorie a její kritice ze strany teoretiků společenské volby. Neusiluji zde o detailní analýzu teorie deliberativní demokracie, ale snažím se nastínit její základní obrysy a poskytnout tak dostatečný kontext pro rozbor kritiky formulované Young. První kapitola tak popisuje jednotlivé principy poměrně obecně a pro ilustraci nabízí jejich interpretaci Amy Guttmann a Dennisem Thompsonem. Způsobů, jakými tyto principy jednotliví deliberativní demokraté vykládají, je mnoho, a není nutné se jimi v první podkapitole dle mého soudu obšírněji zabývat. Celý zbytek práce je totiž protkán ukázkami této rozmanitosti a někdy explicitně, jindy implicitně ukazuje, jakými směry se autoři při jejich interpretaci vydávají.

Druhá část práce představí jednotlivé aspekty a východiska kritiky, kterou Young formuluje. Je rozdělena do čtyř podkapitol, z nichž první vysvětluje její přitakání základním principům deliberativního modelu demokracie a její pojetí rozumnosti, inkluze a spravedlnosti. Druhá podkapitola se zaměřuje na její analýzu strukturálních nerovností a přijetí politiky difference jako na základy její kritiky některých interpretací deliberativní demokracie. Tě se potom věnuje třetí podkapitola, která popisuje tři předpoklady přítomné v teorii deliberativní demokracie, které podle Young mohou vést k vyloučení určitých skupin z deliberace. Poslední podkapitola pak představuje pozdrav nebo veřejné uznání, pozitivní užití rétoriky a vyprávění jako formy komunikace, které by deliberativní demokraté neměly ztratovat, neboť jejich přijetí může učinit deliberaci ve vztahu k odlišnostem inkluzivnější, a tím i prohloubit její pozitivní efekty.

2 Teorie deliberativní demokracie

Na počátku devadesátých let došlo na poli teorie demokracie k tzv. deliberativnímu obratu, který posunul uvažování o demokracii od převládajícího důrazu na agregaci individuálních preferencí k otázce jejich transformace. Na konci tisíciletí už se jednalo o jeden z hlavních přístupů v demokratické teorii.³ Jako kořeny tohoto obratu lze chápat liberální konstitucionalismus a kritickou teorii.⁴ S liberální potažmo kriticko-teoretickou tradicí jsou v kontextu deliberativní demokracie spojováni dva nejvýznamnější političtí teoretici minulého století, John Rawls a Jürgen Habermas.⁵ Oba v nějaké formě dospěli ve svých pracích k závěru, že politicky legitimní je taková norma, na které se ti, pro něž je závazná, shodnou v deliberaci, a většina teoretiků deliberativní demokracie se na jednoho nebo oba z nich nějakým způsobem odvolává.⁶

V první části této kapitoly vysvětlím, co je deliberativní demokracie a o jaké principy se opírá. Následně se zaměřím na dva její nejvýraznější proponenty, Johna Rawlse a Jürgena Habermase, a popíši koncepty, se kterými ve svých teoriích pracovali, a které významně ovlivnily způsob, jakým jimi inspirovaní autoři o deliberativní demokracii uvažují. Následující část kapitoly se věnuje vývoji této teorie a vychází z rozlišení čtyř generací deliberativních demokratů, jak je formulovali Stephen Elstub, Selen A. Ercan a Ricardo Fabrino Mendonça. Tuto část zařazuji do kapitoly proto, aby uvedla v kontext kritiku deliberativní demokracie Iris Marion Young, které je zasvěcena druhá polovina této práce. Young vydala svou knihu *Inclusion and Democracy*, ve které tuto kritiku sumarizuje, v roce 2000, některé předpoklady deliberativních demokratů však problematizuje již dříve. V posledních dvaceti letech se teorie deliberativní demokracie posunula a mnozí autoři reflektují témata, na která chtěla Young upozornit; její kritiku je tedy třeba chápat v tomto kontextu a jako reakci na autory tzv. první generace. Kritika deliberativní demokracie formulovaná Iris Young nicméně přirozeně není jedinou. Poslední část této kapitoly představí její kritiku teoretiky společenské volby a ukáže tak, že ji lze problematizovat z velmi různých pozic.

---

³ DRYZEK, John S. *Foundations and frontiers of deliberative governance*. 2010, s. 3

⁴⁴ DRYZEK, John S. *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. 2002, s. 8

⁵ CHAPPELL, Zsuzsanna. *Deliberative democracy: a critical introduction*. 2012, s. 24

⁶ ROSTBØLL, Christian F. Emancipation or Accommodation? Habermasian vs. Rawlsian Deliberative Democracy. 2003, s. 1

2.1 Principy deliberativní demokracie

Teorie deliberativní demokracie odpovídá na otázku demokratické legitimacy tím, že legitimní jsou ta rozhodnutí a ty normy, které ti, kdo jsou jimi vázáni, přijmou jako správné. Vychází z představy, že demokratické rozhodování by nemělo být pouhou agregací individuálních preferencí. V jeho středu by naopak měla být deliberace – svobodná diskuze rovných občanů, kteří jsou ochotni zdůvodňovat i revidovat vlastní přesvědčení. Klíčovým předpokladem je tedy možnost transformace preferencí a vhodnost jejich formulace v rámci politického procesu, nikoli mimo něj. To je potom spolu s odmítnutím agregativního modelu demokracie těmito teoretikům společné. Nejedná se nicméně o jednotný teoretický proud a názory na to, jaká pravidla by v deliberaci měla platit, kdo a proč by měl deliberovat, nebo dokonce na to, co je cílem deliberace, se různí.⁷

Zsuzanna Chappell definuje deliberaci jako inkluzivní rovnou diskuzi, která je prostá donucování a jejíž účastníci na sebe vzájemně berou ohled a zdůvodňují ostatním svá stanoviska. Tato definice zahrnuje obecné principy deliberace, na kterých se teoretici deliberativní demokracie v zásadě shodnou. Sdíleným přesvědčením deliberativních demokratů je, že deliberace by měla být inkluzivní. To znamená, že by do ní měli být zahrnuti všichni ti, jichž se diskutovaný problém dotýká. Inkluzivní by deliberace neměla být jen ve vztahu k jednotlivcům, skupinám, či případně jejich reprezentantům, ale ve spojitosti s nimi také k myšlenkám, názorům a argumentům.⁸

Lidé by tedy v deliberaci měli ospravedlňovat své postoje, neboť měrou, jakou se v demokracii spolupodílí na rozhodování o závazných pravidlech, rozhodují také o životech druhých. Z toho vychází tzv. princip reciprocity, podle kterého „občané jeden druhému dluží ospravedlnění vzájemně závazných zákonů a politik, jež jsou jimi kolektivně uváděny v platnost.“⁹ Jednou z důležitých charakteristik deliberace je také její veřejnost. Tato ospravedlnění by měla být všem přístupná – a to jak ve smyslu faktické dostupnosti, tak srozumitelnosti. Co princip přístupu znamená v interpretaci Amy Gutmann a Dennise Thompsona, ilustrují příkladem argumentace George W. Bushe pro vstup do války v Iráku. Bush toto rozhodnutí podporoval mimo jiné i výroky, které odkazovaly k jakémusi zjevení, podle nějž byl Bůh v tomto konfliktu na straně Spojených

---

⁷ CUNNINGHAM, Frank. *Theories of democracy: a critical introduction*. 2002, s. 163-83;

DRYZEK, John S. *Foundations and frontiers of deliberative governance*. 2010, s. 21

⁸ CHAPPELL, Zsuzanna. *Deliberative democracy: a critical introduction*. 2012, s. 7-9

⁹ GUTMANN, Amy a Dennis THOMPSON. *Why deliberative democracy?* 2004, s. 98

států. Takový způsob zdůvodnění ale nenaplnuje podmínku přístupnosti a v deliberaci by tento argument ani jemu podobné neměly mít v jejich pojetí místo. Způsob, jakým jsou nepřístupná zdůvodnění opírající se o nějaký typ vnuknutí, však není týž, jakým jsou nepřístupná ta, která se opírají o výzkum či expertní vědění. Taková sice mohou být nepřístupná svou nesrozumitelností, jejich základ je však možné vyložit tak, aby byl pochopitelný pro širokou veřejnost.¹⁰

Důsledkem tohoto veřejného zdůvodňování by mělo být to, že účastníci deliberace budou lépe informováni o sociální realitě, ve které žijí, a prohloubí se jejich povědomí o motivacích, perspektivách a problémech druhých. To by je mělo ideálně učinit méně sobeckými a přimět je, aby svá původní stanoviska revidovali s ohledem na ostatní. Podle některých autorů přivede k takové otevřenosti a respektu k druhým sama veřejná deliberace, jiní předpokládají na straně účastníků jisté „deliberativní ctnosti.“¹¹ Deliberativní demokracii lze poté ospravedlnit dvěma způsoby – jednak je hodnotná jako procedura, neboť se v ní manifestuje rovný respekt a ohled na druhé, jednak je pravděpodobné, že pokud se zde promyšlí a diskutují perspektivy všech dotčených, pak bude produkovat dobrá rozhodnutí.¹²

Pro Gutmann a Thompsona je další charakteristikou deliberace to, že rozhodnutí, jež produkuje, jsou závazná. To ji odlišuje od jiných typů debat, ve kterých lidé veřejně prezentují a zdůvodňují své názory tak, aby byly přístupné ostatním. Cílem deliberace není v této interpretaci primárně dobrat se nějaké pravdy, ale přijmout nebo ovlivnit rozhodnutí, které bude mít vliv na život jejích účastníků. „V nějakém bodě,“ píše Gutmann s Thompsonem v knize *Why deliberative democracy?*, „deliberace dočasně ustane a lídři rozhodnou.“¹³ (V tomto pojetí tedy deliberativní fórum nepřijímá závazná rozhodnutí samo.) Jakmile se tak stane, deliberace skončí nebo se posune k otázce, zda bylo dané rozhodnutí ospravedlnitelné. Rozhodnutí je závazné, ale ne nutně navždy. V deliberativní demokracii by podle těchto autorů mělo být možné pokračovat v debatě a rozhodnutí případně revidovat.¹⁴

---

¹⁰ tamtéž, s. 4-5

¹¹ VARGOVČÍKOVÁ, Jana. Deliberativní demokracie: Rozpravou za hranice liberální demokracie? In: ZNOJ, Milan, Jan BÍBA a Jana VARGOVČÍKOVÁ. *Demokracie v postliberální konstelaci*. 2014, s. 103

¹² CHAPPELL, Zsuzsanna. *Deliberative democracy: a critical introduction*. 2012, s. 8

¹³ GUTMANN, Amy a Dennis THOMPSON. *Why deliberative democracy?* 2004. s. 5

¹⁴ tamtéž, s. 6-7

V úvodu jsme vymezili deliberativní demokracii jako alternativu k agregativním modelům demokracie, ve kterých hraje ústřední roli agregace individuálních preferencí. Pro deliberativní demokracii jsou otázky mechanismů kolektivního rozhodování většinou okrajovou záležitostí. Žádná teorie demokracie se však nemůže úplně vyhnout odpovědi na to, jakým způsobem by mělo být dosaženo závazných rozhodnutí. Pro některé teoretiky je řešením konsenzus, ke kterému by měla deliberace ideálně vést. Tito autoři reflektují problémy, které pro dosažení konsenzu představuje pluralismus, nicméně stále jej chápou jako ideál, k němuž je třeba směřovat.¹⁵ Praktická nedosažitelnost konsenzu v pluralitních společnostech však není jediným problematickým aspektem tohoto ideálu. Ve druhé části práce bude popsána kritika snah o dosažení jednoty v deliberaci, které mohou vést k vyloučení určitých skupin.

Konsenzus nicméně zůstává pro deliberativní demokracii stěžejním pojmem i tam, kde není ztotožňován s kýženým výsledkem každé deliberace. Souvisí totiž s legitimitou, a nemusí znamenat pouze shodu na konkrétním rozhodnutí. Mluvíme-li o konsenzu, musíme specifikovat, ohledně čeho by měl panovat. Autoři se různí v tom, zda vyžadují shodu na obecných principech deliberace, na tom, jaké argumenty by do ní měly být připuštěny, že deliberace je hodnotnou procedurou, nebo na povaze konkrétních problémů. Sám konsenzus ohledně řešení specifických problémů potom může znamenat prostou shodu na tom, že je dané řešení tím nejlepším možným, nebo hlubší konsenzus ohledně důvodů, proč tomu tak je.¹⁶ Podle jiných teoretiků není cílem deliberace dosáhnout shody, ale kultivovat veřejnou debatu předtím, než dojde k hlasování. Její hodnota spočívá v tom, že hlasování probíhá až v momentě, kdy byli lidé seznámeni se stanovisky ostatních a pravděpodobně tak i fakty, které jim předtím byly neznámé, a své vlastní názory museli obhájit a znovu promýšlet v tomto kontextu. Deliberace se s hlasováním a volbami nijak nevyklučuje, „to, v čem se deliberativní teorie demokracie odlišuje,“ upřesňuje Chappell, „není absence hlasování, ale význam, který přikládá deliberaci, jež mu předchází, a její legitimizační schopnost.“¹⁷

---

¹⁵ DRYZEK, John S. *Foundations and frontiers of deliberative governance*. 2010, 85-7

¹⁶ tamtéž, s. 92

CHAPPELL, Zsuzsanna. *Deliberative democracy: a critical introduction*. 2012, s. 102-3

¹⁷ tamtéž, s. 112

2.2 John Rawls a Jürgen Habermas

Rawls se v knize *Political Liberalism* z roku 1993 pokusil odpovědět na otázku, jak dojít legitimního souhlasu ohledně kolektivních problémů v pluralitní společnosti, ve které se lidé řídí různými „všeobsažnými učenými“ („comprehensive doctrines“), rozličnými koncepcemi dobrého života. V situaci tzv. rozumného pluralismu může být podle Rawlse dosaženo překrývajícího konsenzu („overlapping consensus“), tedy konsenzu mezi lidmi s různými hodnotami. Dosažení takového konsenzu je umožněno užitím veřejného rozumu („public reason“), který funguje jako jakýsi filtr politických argumentů a jehož hlavní charakteristikou je princip reciprocity. Tento pluralismus je rozumný právě díky aplikaci veřejného rozumu, což znamená, že jednotlivci akceptují různost koncepcí dobra a při zdůvodňování vlastních pozic se opírají o argumenty formulované „z hlediska zájmů založených na obecném lidství,“¹⁸ jinými slovy tak, aby byly přijatelné pro všechny; je tím tedy vyloučena například náboženská argumentace. Veřejnost tohoto rozumu je potom dána tím, že „je formulován veřejností; jeho předmětem je dobro veřejnosti a otázky základní spravedlnosti; jeho povaha a obsah jsou veřejné.“¹⁹

Pro Rawlse deliberace není prostředkem běžné politiky, v deliberaci by se mělo rozhodovat pouze o konstitucionálním rámci a legislativě, která se dotýká otázek tzv. základní spravedlnosti („basic justice“), tedy otázek rovnosti příležitostí a distribuce materiálních statků.²⁰ Přestože se tak Rawls sám označoval²¹ a jeho koncept veřejného rozumu mnohé teoretiky deliberativní demokracie ovlivnil, podle Johna Dryzeka byl deliberativním demokratem pouze „ve velmi úzkém slova smyslu.“²² V Rawlsově pojetí totiž deliberace jakožto rozvaha nad argumenty vedená veřejným rozumem nevyžaduje sociální interakci. Jinými slovy lze říci, že pokud veřejný rozum připouští pouze takové argumenty, které jsou přijatelné pro všechny, potom z těchto argumentů vyvodí rozumní občané stejné závěry. V tomto smyslu je podle Dryzeka veřejný rozum singulární. Rawls sice hovoří o potřebě občanských shromáždění, veřejný rozum ale existuje nezávisle na

---

¹⁸ DRYZEK, John S. *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. 2002, s. 11

¹⁹ CHAPPELL, Zsuzsanna. *Deliberative democracy: a critical introduction*. 2012, s. 24-25;

DRYZEK, John S. *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. 2002, s. 11

²⁰ tamtéž, s. 14

²¹ tamtéž, s. 2

²² tamtéž, s. 16

nich, nevzniká v interakci občanů, ale je závazkem, který musí jednotlivci přijmout před tím, než do veřejné deliberace vstoupí.²³

Teorie deliberativní demokracie je výrazně ovlivněna také Habermasovou diskurzivní etikou a teorií komunikativního jednání.²⁴ Diskurzivní etika udává, že platné jsou jen takové normy, které lze veřejně ospravedlnit; opírá se přitom o dva principy: diskurzivní princip („discourse principle“) a princip univerzalizace („universalization principle“). Podle diskurzivního principu jsou „platné pouze ty normy, se kterými by všichni jimi potenciálně dotčení mohli souhlasit jako účastníci v racionálním diskurzu.“²⁵ Diskurzivní princip se vztahuje na všechny typy sociálních norem, princip univerzalizace potom k morálním normám, které jsou potenciálně závazné pro všechny: „Norma je platná pouze pokud předvídatelné důsledky a vedlejší efekty jejího obecného dodržování pro zájmy a hodnotové orientace každého jednotlivce mohou být společně přijaty všemi jimi dotčenými bez donucování.“²⁶

Diskurzivní princip se pak ve specifické formě uplatňuje i v jeho teorii demokracie. Habermas ho nazývá „demokratickým principem“ a vztahuje jej konkrétněji na legitimitu právních norem.²⁷ Habermas specifikuje podmínky politické komunikace; jedná se o soubor tzv. pragmatických předpokladů („pragmatic presuppositions“), se kterými lidé do deliberace vstupují. Habermas tyto předpoklady vyvozuje z interpretativní analýzy existujících demokratických praktik; podle něj odpovídají jejich vnitřní racionalitě a „občané ‚intuitivně‘ odhalí nutnost těchto předpokladů, když se snaží dohodnout o věcech obecného zájmu (...)“²⁸ Prvním z těchto předpokladů je, že do deliberace může vstoupit každý a každý zde může promluvit nebo napadnout něco z řečeného. Účastníci deliberace dále předpokládají, že si jsou rovni a že nikdo není v deliberaci vystaven nátlaku.²⁹ Tyto předpoklady souvisí s tzv. ideální řečovou situací

---

²³ tamtéž, s. 15

²⁴ CHAPPELL, Zsuzsanna. *Deliberative democracy: a critical introduction*. 2012, s. 51

²⁵ HABERMAS, Jürgen. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. 1998, s. 107. Citace převzata z: REHG, William. Discourse ethics. In: Barbara FULTNER, ed. *Jürgen Habermas: Key Concepts* [online]. S. 120

²⁶ HABERMAS, Jürgen. *Moral Consciousness and Communicative Action*. 1990, s. 65. Citace převzata z: tamtéž

²⁷ VELEK, Josef. O Habermasově diskursivní teorii liberální demokracie. In: HABERMAS, Jürgen. *Diskursivní teorie liberální demokracie*. 2018, s. 243

²⁸ OLSON, Kevin. Deliberative democracy. In: Barbara FULTNER, ed. *Jürgen Habermas: Key Concepts* [online]. S. 141

²⁹ tamtéž, s. 140

(„ideal speech situation“), která by nastala, pokud by dané předpoklady byly oprávněné v tom smyslu, že by komunikace probíhala v ideálních podmínkách naprosté rovnosti, inkluze a absence nátlaku. Kevin Olson upozorňuje, že tento Habermasův koncept byl často chybně vykládán jako něco, čím je demokracie v tomto komunikativním pojetí podmíněna. Tyto ideální podmínky však naplněny být nemohou, čehož si byl Habermas vědom a jeho koncept ideální řečové situace odkazoval k faktu, že lidé to přesto v komunikaci předpokládají a „tato idealizace je implicitní součástí komunikace, nicméně pouze jako idealizace, jíž je tato praktika konstituována.“³⁰

Dalším významným konceptem z Habermasova díla, který ovlivnil teorii deliberativní demokracie, je koncept komunikativní racionality a komunikativního jednání. Habermas rozlišuje dva typy sociálního jednání: instrumentální (nebo také strategické) a komunikativní.³¹ Těmto typům jednání potom odpovídá instrumentální respektive komunikativní racionalita. Instrumentální jednání je orientováno na dosažení určitého cíle a je určováno představou aktéra o tom, co k dosažení tohoto cíle povede. Aktéři vedeni instrumentální racionalitou pak „zaujímají objektivující postoj vůči svému okolí a dalším aktérům.“³² Naopak v komunikativním jednání se aktéři nesnaží využít druhých jako prostředku k naplnění vlastních záměrů, ale chápou se „intersubjektivně“ a snaží se dojít k vzájemnému porozumění; to z něj dělá prostředek sociální integrace. U těchto typů jednání se pak liší i funkce jazyka – zatímco v rámci instrumentálního jednání slouží pouze k jednostrannému předávání informací za účelem ovlivnit druhého, v komunikativním jednání funguje jako prostředek dorozumívání se.³³ Instrumentální racionalita není něčím, co by Habermas odmítal, problematické podle něj ale je, že se rozšířila i do těch oblastí života, do kterých nepatří, což „vedlo k úplnému zvědečtění, byrokratizaci a komercializaci společenského života a politiky.“³⁴ Hodnota deliberativní demokracie potom spočívá v tom, že se v ní realizuje komunikativní racionalita (do té míry, „do jaké je komunikativní jednání oproštěno od donucování, klamání, sebeklamu, strategizování a manipulace“³⁵).³⁶ Důraz na komunikativní

---

³⁰ tamtéž, s. 143; 142-3

³¹ FULTNER, Barbara, 2011. Communicative action and formal pragmatics. In: Barbara FULTNER, ed. *Jürgen Habermas: Key Concepts* [online]. S. 56

³² CHAPPELL, Zsuzsanna. *Deliberative democracy: a critical introduction*. 2012, s. 53

³³ FULTNER, Barbara, 2011. Communicative action and formal pragmatics. In: Barbara FULTNER, ed. *Jürgen Habermas: Key Concepts* [online]. S. 56

³⁴ DRYZEK, John S. *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. 2002, s. 22

³⁵ tamtéž

³⁶ CHAPPELL, Zsuzsanna. *Deliberative democracy: a critical introduction*. 2012, s. 51

racionalitu je společně s předpokladem transformace preferencí v rámci politické interakce tím, co nejnásadněji odlišuje teorii deliberativní demokracie od teorie racionální volby. Tento přístup (který Dryzek v roce 2000 označuje za „nejmocnější paradigma v politické vědě“³⁷) vychází z předpokladu, že všichni aktéři jsou v politickém procesu vedeni výlučně instrumentální racionalitou, usilují o dosažení předem definovaných cílů. Jejich jednání je potom strategické v tom smyslu, že sledují své cíle vědomi si toho, že tak činí i ostatní aktéři. Jinými slovy při volbě kalkulují i s volbami ostatních, neboť i ty ovlivňují výsledek hlasování.³⁸

V úvodu této kapitoly bylo řečeno, že Rawls a Habermas jsou spojováni se dvěma tradicemi, které ovlivnily dva různé proudy v rámci teorie deliberativní demokracie, liberální potažmo kriticko-teoretický.³⁹ Na základě výkladu Johna Dryzeka nyní popíš, čím se od sebe liší. Vyjasnit jejich rozdíly považují za pro svou práci relevantní především proto, že Iris Young se explicitně přihlásila ke kriticko-teoretické tradici, což do jisté míry určuje, jakým směrem míří její kritika popsaná v druhé části této práce.

Podle Dryzeka není spojení liberalismu a deliberativní demokracie nijak samozřejmé, neboť „deliberativní demokracie je z definice přístupná transformací preferencí v politické interakci, kdežto liberální demokracie se z definice věnuje pouze smíření a agregaci preferencí vytyčených před politickou interakcí.“⁴⁰ Podle některých teoretiků však může právě deliberativní přístup vztah liberalismu a demokracie posílit. Liberální teoretici kladou důraz na práva jednotlivců, která mají chránit jejich svobodu, deliberativní principy potom podle některých tato práva ospravedlňují. Dalšími možnými pojiťky je deliberativní povaha tvorby liberální ústavy a to, že liberální konstituce podporují deliberaci.⁴¹ Podle teoretiků vycházejících z liberální tradice by měl sám institucionální rámec odpovídat deliberativním principům a měl by zajišťovat podmínky vyhovující jejím standardům. V liberálním pojetí je tak množina toho, o čem by se v deliberaci mělo rozhodovat, poměrně omezená. Kritická teorie klade důraz na emancipaci člověka a společnosti od všech forem útlaku, na rozdíl od tzv. tradiční teorie

---

³⁷ DRYZEK, John S. *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. 2002, s. 31

³⁸ tamtéž

³⁹ To přirozeně neznamená, že se jedná o jediné dva proudy v této teorii, ani to, že se autoři, kteří ve svých pracích na jednoho z nich odkazují, automaticky přihlašují k těmto tradicím

⁴⁰ DRYZEK, John S. *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. 2002, s. 10

⁴¹ tamtéž, s. 10-17

tedy není „v první řadě orientovaná na generování nového poznání“⁴². Deliberativní demokraté, kteří vychází z této kriticko-teoretické tradice, se zaměřují i na mimoústavní faktory, které takové emancipaci stojí v cestě, a jsou proto skeptičtí ohledně možnosti autentické a efektivní deliberace v kontextu liberálního státu.⁴³

2.3 Vývoj teorie

V roce 2016 popsali Stephen Elstub, Selen A. Ercan a Ricardo Fabrino Mendonça nástup nového systémového přístupu deliberativních demokratů. Při té příležitosti vyložili proměny teorie deliberativní demokracie a rozdělili ji na čtyři etapy – generace. Pojem generace autoři používají podobně, jako feministická teorie pracuje s metaforou vlny. Příchod nové generace neznamena překonání té předešlé, nejedná se tedy o popis lineárního vývoje; zároveň tyto generace nejsou pevně spojené s určitou skupinou autorů, neboť mnozí zasahují svou prací do více než jedné z nich. Každá generace je charakterizována určitými tendencemi a oblastmi zájmu teoretiků v daném období.⁴⁴

První generace, která byla výrazně ovlivněna Jürgenem Habermasem, položila normativní základy teorie. Významnými pracemi této generace byl příspěvek Joshuy Cohena z roku 1989 *Deliberation and Democratic Legitimacy* nebo o rok později vydaná kniha Johna Dryzeka *Discursive Democracy: Politics, Policy, and Political Science*. Autoři druhé generace přijali normativní povahu teorie, ale přiblížili ji sociální realitě existujících demokracií. Druhá generace se snažila reformulovat deliberativní demokracii tak, aby odpovídala komplexním, pluralitním společnostem, a mohla být odpovědí na problémy nerovnosti, místo, aby je posilovala. Vedle prací Iris Young sem Elstub, Ercan a Mendonça řadí také Monique Deveaux s jejím příspěvkem o kulturních konfliktech (*A Deliberative Approach to Conflicts of Culture* z roku 2003), nebo práci Johna Dryzeka z přelomu tisíciletí.⁴⁵

---

⁴² HAMMOND, Marit. Deliberative democracy as a critical theory. *Critical Review of International Social and Political Philosophy* [online]. S. 788

⁴³ DRYZEK, John S. *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. 2002, s. 17-21
Podobně tak jako zpochybňuje, že je liberál Rawls deliberativním demokratem, zpochybňuje Dryzek to, že je Habermas jako deliberativní demokrat stále i proponentem kritické teorie. Podle Dryzeka totiž v Habermasově teorii demokracie chybí důraz na tyto mimoústavní faktory a je z ní patrné „smíření s hlavními principy liberálního konstitucionalismu, především tak, jak je interpretují američtí liberální deliberativní demokraté.“ tamtéž, s. 26

⁴⁴ ELSTUB, Stephen, Selen ERCAN a Ricardo Fabrino MENDONÇA. Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy. *Critical Policy Studies* [online]. S. 141

⁴⁵ tamtéž, s. 141-2

Dryzek v této knize (*Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, Contestations*) mimo jiné zaznamenává sblížení liberálního a kriticko-teoretického proudu, který zároveň odráží oslabení kritické tradice. Sám hodnotí tento trend negativně a svým konceptem diskurzivní demokracie se snaží oživit kritický potenciál teorie deliberativní demokracie. Ta by podle něj měla usilovat o demokratickou autenticitu. Té může být dosaženo pouze skrze komunikaci, která „pobízí k reflexi preferencí bez nátlaku“⁴⁶; cílem deliberativní demokracie by tedy mělo být odstranění všech forem takového nátlaku, čehož v liberálním pojetí není schopná.⁴⁷ Nedokáže totiž odpovědět na pokřivení autentické deliberace, která nevychází z konstitucionálního uspořádání, ale z „dominantních diskurzů a ideologií, které jsou často propleteny se strukturálními ekonomickými silami.“⁴⁸ Aby deliberativní demokracie dokázala reagovat na výzvy současného světa, myslí si Dryzek, je třeba obnovit její „kritický hlas.“⁴⁹ Podle Elstuba a dalších se druhé generaci toto obnovení podařilo.⁵⁰ Pozitivní vývoj v tomto ohledu ostatně potvrzuje v knize *Foundations and Frontiers of Deliberative Governance* z roku 2010 i sám Dryzek.⁵¹

Třetí generace se zabývala uvedením takto revidované deliberativní demokracie v praxi. Autoři této generace si kladli otázky o proveditelnosti daných principů a zkoumali institucionální mechanismy, které by umožnily zavedení deliberace do existujících demokracií. Mnozí z nich se ve svých pracích věnovali také empirickým analýzám zrealizovaných participativních praktik. Důležitým konceptem a předmětem výzkumu se staly tzv. mini-veřejnosti („mini-publics“), tedy kapacitou a dosahem omezená deliberativní shromáždění občanů. Tuto generaci podle Elstuba, Ecrana a Mendoncy reprezentují např. Grönlund, Bächtiger a Setälä (s jejich knihou *Deliberative Mini-Publics. Involving Citizens in the Democratic Process* z roku 2014), Sulkin a Simon (článek *Habermas in the Lab: A Study of Deliberation in an Experimental Setting*, 2001) nebo Ackerman a Fishkin (svým příspěvkem *Deliberation Day*, 2003); mini-veřejnostmi

---

⁴⁶ DRYZEK, John S. *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. 2002, s. 8

⁴⁷ tamtéž

⁴⁸ tamtéž, s. 21

⁴⁹ tamtéž, s. 27 a s. 17-22

⁵⁰ ELSTUB, Stephen, Selen ERCAN a Ricardo Fabrino MENDONÇA. Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy. *Critical Policy Studies* [online]. S. 142

⁵¹ DRYZEK, John S. *Foundations and frontiers of deliberative governance*. 2010, s. 4

se však zabýval i sám Elstub (příspěvek *Mini-Publics: Issues and Cases* ve sborníku *Deliberative Democracy: Issues and Cases* vydaném v roce 2014).⁵²

Čtvrtá generace je podle těchto autorů charakterizována tzv. systémovým obratem. Místo důrazu na jednotlivé instituce, které zaváděly prvky deliberace v lokálním měřítku, se autoři jako Simone Chambers nebo John Parkinson zaměřují na možnosti celých deliberativních systémů. Elstub, Ercan a Mendonça formulují tři hlavní prvky tohoto přístupu: „pokus o promyšlení a prosazení deliberace v masovém měřítku“⁵³, „zaměření na dělbu práce v rámci systému“⁵⁴ a „zavedení kontinua kritérií pro posouzení ‚deliberace‘ napříč širokou škálou institucí a procesů.“⁵⁵ Zmíněná dělba práce odkazuje k představě, že jednotlivé instituce a procesy by měly v daném systému plnit různé funkce a tedy být různě uspořádány a opírat se o různé principy tak, aby se vzájemně doplňovaly a podporovaly. Deliberativní kvalitu je potom třeba posuzovat u systému jako celku, nikoli u jednotlivých jeho částí. To souvisí s posledním charakteristickým bodem systémového pojetí. Přestože by deliberace probíhající na různých místech a úrovních měla být posuzována deliberativními kritérii, neměly by na ní být všude kladeny stejné nároky. Elstub a další v souvislosti s touto tendencí pak vyslovují obavu z natahování a vyprázdnění pojmu deliberativní demokracie a připomínají, že by měla fungovat jako regulativní ideál.⁵⁶

2.4 Kritika deliberativní demokracie teoretiky sociální volby

Předtím, než se v následující části práce zaměřím na kritiku deliberativní demokracie, jejímž východiskem je zjednodušeně řečeno to, že není dost inkluzivní, popíši nyní stručně kritiku, která míří opačným směrem. Teorie sociální volby souvisí, nicméně není totožná, s teorií racionální volby. Obě vychází z předpokladu, že individuální preference se v politické interakci nemění, nicméně teorie společenské volby nutně nechápe veškeré jednání aktérů jako strategické. Ústředním problémem, kterým se tato teorie zabývá, je otázka mechanismů agregace individuálních preferencí, které produkují kolektivní rozhodnutí. Závěry teoretiků společenské volby přitom nejsou pro demokracii příliš optimistické; všechny volební systémy jsou podle nich náchylné ke

---

⁵² ELSTUB, Stephen, Selen ERCAN a Ricardo Fabrino MENDONÇA. Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy. *Critical Policy Studies* [online]. S. 142

⁵³ tamtéž, s. 143

⁵⁴ tamtéž

⁵⁵ tamtéž

⁵⁶ tamtéž, s. 143-6

strategické manipulaci, a výsledky, které produkují, jsou nahodilé a nestabilní.⁵⁷ Tyto problémy popisuje Arrowův teorém nemožnosti. Kenneth Arrow zde analyzuje důsledky tzv. paradoxu hlasovacích cyklů. Ten spočívá v tom, že výsledky společenské volby neodpovídají principu tranzitivity. Jinak řečeno, pokud se většinovým hlasováním rozhoduje o třech možnostech *a*, *b*, *c*, pak může nastat situace, kdy *a* je preferováno před *b*, *b* před *c* a *c* před *a* ($a > b > c > a$). Neexistuje tedy jedna jasně preferovaná alternativa, každá z nich může být poražena a hlasování tak pokračovat donekonečna. To činí výsledky nestabilní a náchylné k manipulaci, neboť výsledek hlasování závisí na jeho pořadí. Například vítězství možnosti *a* lze zajistit tím, že nejdříve se bude hlasovat o možnostech *b* a *c* ($b > c$) a až poté se bude rozhodovat mezi *b* a *a* ($a > b$).⁵⁸

Tato skepse ohledně smysluplné agregace preferencí může vést k mylné domněnce, že teoretici společenské volby budou deliberativnímu modelu demokracie nakloněni, neboť ten vykazuje tyto problematické procedury ze svého středu. Přestože ale dosažení konsenzu může v deliberativní demokracii fungovat jako normativní ideál, z praktického hlediska je třeba konstatovat, že bez hlasování lze ke kolektivním rozhodnutím dospět jen velmi těžko. Hlasování se proto stává přirozenou součástí deliberativních teorií. Kritika teoretiků společenské volby se nicméně nevztahuje obecně k tomu, že deliberativní demokraté připouští hlasování, které je podle nich problematické. Její podstatou je, že deliberace, která předchází hlasování, tyto problémy prohlubuje. Posiluje nestabilitu a nahodilost rozhodnutí tím, že garantuje svobodný a rovný přístup do debaty širokému spektru jednotlivců, zájmů a skupin. Čím vyšší je počet aktérů, možností a preferencí, tím problematičtější jsou podle teorie společenské volby výsledky hlasování.⁵⁹

Deliberativní demokraté mají na tuto kritiku odpověď. V deliberaci se mohou ukázat nové rozměry problému a možnosti jeho řešení, nicméně tato „komplexita by neměla být ztotožňována s neřešitelností.“⁶⁰ Informovanost a identifikace různých aspektů problému naopak může pomoci překonat problémy formulované teorií společenské volby.⁶¹ Jedním z řešení problému hlasovacích cyklů je přimět jednotlivce a skupiny, aby jejich řazení preferencí bylo tzv. single-peaked. To znamená, že jednotlivé

---

⁵⁷ DRYZEK, John S. *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. 2002, s. 31-6

⁵⁸ tamtéž, s. 34-5

CHAPPELL, Zsuzsanna. *Deliberative democracy: a critical introduction*. 2012, s. 98-9

⁵⁹ DRYZEK, John S. *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. 2002, s. 39-41

⁶⁰ tamtéž, s. 41

⁶¹ tamtéž

možnosti jsou strukturovány podle jedné dimenze; možnost, která je preferována nejsilněji, je „vrcholem“ („peak“), a ostatní jsou řazeny podle toho, jak daleko se od tohoto „vrcholu“ nacházejí na oné pomyslné škále.⁶² Právě s tím může deliberace pomoci, neboť napomáhá shodě ohledně samotné povahy daného problému. Že deliberace tam, kde je to možné, podporuje výše popsané uspořádání preferencí, potvrzuje i empirický výzkum.⁶³

---

⁶² CHAPPELL, Zsuzsanna. *Deliberative democracy: a critical introduction*. 2012, s. 109

⁶³ tamtéž, s. 113-114

3 Komunikativní demokracie Iris Marion Young

Věříme-li, že demokracie je nejlepším prostředkem k dosažení spravedlnosti, pak je třeba také konstatovat, že současné demokracie v naplňování tohoto cíle mnohdy selhávají. Ekonomické a sociální nerovnosti stojí v cestě k naplnění ideálu, podle kterého v demokracii všichni občané disponují stejnou mocí ovlivnit výstupy demokratického procesu rozhodování. Podle Iris Marion Young jsou v dnešní společnosti některé skupiny obětmi strukturálních nerovností. Zatímco tyto nerovnosti „poskytují politickou výhodu skupinám, jež mají také výhody sociální a ekonomické,“⁶⁴ mnozí jsou z politického rozhodování vyloučeni. Proto je podle Young třeba demokracii rozšířit a prohloubit.⁶⁵ Deliberativní model demokracie k takovému prohloubení přispívá tím, že se v něm uskutečňuje dialogická etika,⁶⁶ aby však výstupy demokratického procesu byly co nejspravedlivější, je podle Young nutné učinit je ve vztahu k odlišnostem inkluzivnějším. Některé teorie deliberativní demokracie podle ní neadekvátně reagují na ony strukturální nerovnosti a nevěnují dostatek pozornosti sociálním a kulturním odlišnostem, které navíc často chápou jako překážku na cestě k dosažení různě definované jednoty. Proti takovým se vymezuje a zároveň načrtává, jak by demokratický proces mohl vypadat, aby v něm skutečně každý mohl svobodně promluvit a být slyšen.⁶⁷

Svůj přístup považuje za kriticko-teoretický a definuje jej tím, že „nevyvozuje principy a ideály z filozofických premis o moralitě, lidské přirozenosti nebo dobrém životě,“⁶⁸ ale „uvažuje o existujících sociálních vztazích a procesech a identifikuje, co v nich prožíváme jako hodnotné (...).“⁶⁹ Young tedy vychází ze zkušeností skutečných demokracií, upozorňuje na jejich nedostatky a formuluje normativní ideály, které navádějí na cestu k jejich překonání. Model demokracie, který představuje, nazývá komunikativním. Chce se totiž vymezit vůči pojmu deliberace, který je spojen s určitými představami o tom, jak deliberovat; tyto představy potom podle Young jisté skupiny z deliberace vylučují. Komunikativní demokracie je líčena jako inkluzivnější, než demokracie deliberativní, které kritizuje; vychází přitom z představy, že „v podmínkách

---

⁶⁴ YOUNG, Iris Marion. *Úvahy o globální demokracii*. In: YOUNG, Iris Marion, UHDE, Zuzana, ed. *Proti útlaku a nadvládě: transnacionální výzvy politické a feministické teorii*. 2010, s. 218

⁶⁵ YOUNG, Iris Marion. *Inclusion and democracy*. 2000, s. 5

⁶⁶ YOUNG, Iris Marion. *Úvahy o globální demokracii*. In: YOUNG, Iris Marion, UHDE, Zuzana, ed. *Proti útlaku a nadvládě: transnacionální výzvy politické a feministické teorii*. 2010, s. 218

⁶⁷ YOUNG, Iris Marion. *Inclusion and democracy*. 2000, s. 6-7

⁶⁸ tamtéž, s. 10

⁶⁹ tamtéž

strukturální sociální nerovnosti znamená inkluze všech členů politického společenství do demokratické diskuse něco víc, než jsou rovná formální práva na participaci.⁷⁰

V první části této kapitoly stručně vysvětlím, proč Iris Marion Young favorizuje deliberativní model demokracie před agregativním a proč je pro ni i přes některé výhrady teoretickým výchozím bodem. Následně se zaměřím na zmíněné strukturální nerovnosti a vysvětlím, co tímto pojmem Young míní, jak souvisí s tzv. politikou difference a co znamená chápat odlišnost jako politický zdroj. V návaznosti na to v závěru popíši, proč Young považuje některé interpretace deliberativní demokracie za nedostatečné a s jakými návrhy směřujícími k prohloubení inkluzivity deliberace přichází v kontextu politické komunikace.

3.1 Young a deliberativní model demokracie

V první kapitole své knihy *Inclusion and Democracy* proti sobě Young staví agregativní a deliberativní model demokracie a jednoznačně se hlásí k tomu druhému. Ten podle ní totiž lépe odpovídá hodnotám, které si lidé s demokracií spojují. V tomto modelu není demokracie pouze ochranou před tyranii a nástrojem k prosazování vlastních zájmů, ale aspiruje na to být prostředkem k prosazování spravedlnosti (která není totožná s rovností hlasů).⁷¹ Young oceňuje hlavní principy deliberativní demokracie, které byly popsány v předchozí kapitole, u některých je však třeba specifikovat, jak je Young vykládá a jaký důraz na ně klade.

3.1.1 Rozumnost

Rozumnost v deliberaci podle Young není kritériem k posouzení obsahu určitého tvrzení, ale „souborem dispozic“⁷², kterým by měli disponovat její účastníci. Rozumnost je v tomto pojetí v podstatě totožná se schopností a ochotou jednotlivce naplňovat principy deliberativní demokracie. Rozumný je ten, kdo je otevřený revizi svého názoru, kdo naslouchá druhým a neunáhluje se s jejich soudy. Ač konsenzus není požadavkem deliberace⁷³, rozumní lidé do ní vstupují s tím, že se chtějí dohodnout a že společná

---

⁷⁰ YOUNG, Iris Marion. *Úvahy o globální demokracii*. In: YOUNG, Iris Marion, UHDE, Zuzana, ed. *Proti útlaku a nadvládě: transnacionální výzvy politické a feministické teorii*. 2010, s. 218

⁷¹ YOUNG, Iris Marion. *Inclusion and democracy*. 2000, s. 26

⁷² tamtéž, s. 24

⁷³ tamtéž

dohoda je možná. Naopak do ní nevstupují s přesvědčeními, která nedovolují ostatním ani sobě zpochybnit.⁷⁴

Vyjasnit význam rozumnosti v jejím pojetí považují za důležité objasnit, neboť sama Young se k němu vrací v obhajobě některých forem komunikace – takto pojatá rozumnost je obecnou normou komunikativní akce a nelze ji zaměňovat s kulturně specifickými požadavky na určitý způsob vyjadřování (klidný, zřetelný, plynulý apod.).⁷⁵

3.1.2 Spravedlnost

Budeme-li chápat demokratický proces jako proces, ve kterém jsou řešeny kolektivní problémy těmi, jichž se dotýkají, pak je důležité objasnit, jakou roli zde podle Young hraje spravedlnost. Představa, že shoda v otázkách spravedlnosti je v demokratické diskuzi jen těžko dosažitelná, podle ní vychází z mylného vnímání funkce, kterou spravedlnost v takové diskuzi má. Řešení kolektivních problémů, které jsou předmětem těchto diskuzí, mají sice téměř vždy nějaký morální rozměr související s problémem spravedlnosti, pro jejich přijetí však není nutná shoda na obecných principech spravedlnosti a jejich formulaci. Lidé se v těchto diskuzích samozřejmě spravedlnosti dovolávají a poukazy k ní také zaštiťují svou argumentaci (koneckonců v deliberativním modelu demokracie je taková argumentace zvlášť důležitá), jejich cílem je nicméně dobrat se spravedlivého řešení konkrétního problému - výsledkem diskuze je partikulární úsudek („particular judgement“) ohledně specifické situace.⁷⁶

Pokud tedy Young říká, že demokracie může být prostředkem k prosazení spravedlnosti, nemíní tím to, že občané v demokratické diskuzi přijmou nějakou ucelenou teorii či zformulují obecné principy spravedlnosti, na základě kterých by bylo možné víceméně jednoznačně rozhodnout, která řešení spravedlivá jsou a která ne.⁷⁷ V jakém smyslu může být demokracie takovým prostředkem, shrnuje Young formulací, ze které zároveň vyplývá, že jí může být pouze v deliberativním pojetí:

„Jestliže jsou do diskuze a rozhodování na základě rovnosti a ne-dominance zahrnuti všichni, kdo jsou problémy a jejich řešeními významně ovlivněni, a komunikují-li

---

⁷⁴ tamtéž, s. 24-25

⁷⁵ tamtéž, s. 38

⁷⁶ tamtéž, s. 28-29

⁷⁷ Taková komplexní teorie spravedlnosti je pro tyto účely nejen nepotřebná, ale podle Young i nevhodná. Tamtéž, s. 31

rozumně a tvoří-li veřejnost, kde jsou si vzájemně odpovědní, pak je pravděpodobné, že výsledky jejich diskuze budou ty nejmoudřejší a nejspravedlivější. ⁷⁸

Sociálně spravedlivá jsou podle Young zároveň taková řešení, která naplňují ideály sebe-rozvoje („self-development“) a sebe-určení („self-determination“).⁷⁹ Abychom lépe porozuměli jejím východiskům, popíší nyní její teoretický přístup ke spravedlnosti a její kritiku distributivních teorií, jaké formulují například John Rawls nebo William Galston.

Young kritizuje distributivní teorie spravedlnosti, protože podle ní nesprávně redukuje otázky sociální spravedlnosti na alokaci materiálních statků a společenských pozic; teorie spravedlnosti by se ale podle ní měla soustředit na sociální struktury a procesy, kterými je distribuce produkována, spíše než na distribuci samotnou. To, jak se k sobě lidé vztahují, analyzuje distributivní teorie pouze jako srovnání toho, kdo z nich vlastní více a kdo méně statků, a tak úplně ignoruje jiné vztahy, které mohou hrát v otázce spravedlnosti důležitou roli. Zároveň je v těchto teoriích společnost vnímána staticky, neboť je spravedlnost posuzována na základě nějakého ideálního konečného stavu.⁸⁰

Distributivní teorie nevěnují pozornost institucionálnímu kontextu, ve kterém distribuce probíhá, ale nekriticky jeho existenci předpokládají; tím jednak zatemňují možné kořeny nespravedlností, které pozorují, jednak znemožňují kritiku nespravedlností, které nelze chápat distributivní logikou. Tento kontext podle Young zahrnuje nejen stát a jeho instituce, ale také rodinu, pracoviště a jejich vnitřní struktury, pravidla a normy, které se v nich uplatňují a jazyk a symboly, jež zprostředkovávají sociální interakci v jejich rámci.⁸¹ To všechno je třeba podrobovat analýze z hlediska spravedlnosti, neboť i tímto je podmíněna možnost jednotlivců naplňovat ideály sebe-určení a sebe-rozvoje. Je to právě bližší pohled na struktury rozhodování, dělbu práce a kulturu, který Young umožnil popsat pět typů útlaku, jemuž určité skupiny čelily⁸² na konci minulého století v americké společnosti.

Dalším problémem distributivních teorií je to, že reflektují-li problémy spravedlnosti, které nejsou otázkou rozdělení materiálních statků, chápou je a vypořádávají se s nimi přesto pomocí distributivní logiky, čímž překrucují jejich

---

⁷⁸ tamtéž, s. 29-30

⁷⁹ tamtéž, s. 31-33

⁸⁰ YOUNG, Iris Marion. *Justice and the politics of difference*. 1990, s. 18

⁸¹ tamtéž, s. 22

⁸² a dodnes čelí

podstatu. Toto „natahování“ konceptu distribuce se manifestuje například tím, že někteří autoři hovoří o distribuci práv a povinností. Young chápe práva jako vztahy, nikoli jako věci, a proto je problematické uvažovat o jejich distribuci jako o distribuci bohatství. Můžeme žít ve společnosti, kde nějaká skupina disponuje právem na svobodu slova a jiná ne. Na tuto nespravedlnost by však bylo zavádějící dívat se tak, že první skupina má větší část tohoto práva a spravedlivější distribuce by pro ni znamenala jeho úbytek. Přestože říkáme, že někdo má nějaká práva nebo příležitosti, oba koncepty odkazují spíše k procesům, než stavům, k „dělání“ („doing“) spíše než k vlastnění („having“).⁸³

Problematiku spravedlnosti je třeba chápat širěji, než na co ji redukuje distributivní logika. Young přitakává koncepci spravedlnosti, která vychází z Habermasovy diskurzivní etiky. Aby bylo možné nějakou normu považovat za spravedlivou, musí mít všichni, jichž se dotýká, možnost se k ní svobodně vyjádřit.⁸⁴ Sociální nespravedlnost Young ztotožňuje s útlakem a dominancí. Tyto negativní fenomény korespondují s ideály sebe-rozvoje a sebe-určení. Útlak spočívá v „*systemových institucionalizovaných procesech, které některým lidem brání v učení a užívání uspokojujících dovedností ve společensky uznaném prostředí (...), omezují jejich schopnost hry a komunikace s ostatními nebo možnost vyjádřit svoje pocity a svůj pohled na společenský život v kontextu, kde ostatní můžou naslouchat,*“⁸⁵ jinými slovy brání jednotlivcům v sebe-rozvoji. Dominance potom označuje situaci, kdy se lidé nemohou účastnit rozhodování o otázkách, které podmiňují jejich jednání nebo určují podmínky, ve kterých žijí; o dominanci hovoříme, pokud nějaký jednatel nebo skupina determinují něčí činnost, aniž by toto platilo recipročně. Dominance je tedy podle Young popřením ideálu sebe-určení.⁸⁶

3.1.3 Inkluze

Spravedlnosti lze podle Young v deliberativní demokracii dojít, jak ilustruje výše uvedený citát, pokud jsou bezezbytku naplněny její principy. Jinými slovy je spravedlivé to, pro co se občané v deliberaci rozhodnou za ideálních (spravedlivých) podmínek. Tento

---

⁸³ tamtéž, s. 25-7

Young tímto ale přirozeně nechce říct, že otázka distribuce materiálních statků je pro problémy spravedlnosti související s právy a příležitostmi irelevantní.

⁸⁴ tamtéž, s. 34

⁸⁵ tamtéž, s. 38

⁸⁶ tamtéž

„logický kruh“ funguje i v opačném případě – v podmínkách nerovnosti a vyloučení mají demokratické procesy tendenci tyto jevy reprodukovat.⁸⁷

Podmínky v současných demokraciích danému ideálu neodpovídají, mnoho skupin a jednotlivců se potýká s nespravedlností; v následující podkapitole popíší strukturální nerovnosti, které jsou podle Young ze značné části jejich původcem. Pokud tedy naši situaci popisuje druhý kruh, jak z něj vykročit?

Jedním z možných způsobů je podle Young prohloubení inkluzivity demokratických procesů. Jsou to právě nejrůznější způsoby vyloučení marginalizovaných skupin z politického rozhodování, které drží kruh pohromadě. Princip inkluze přitom úzce souvisí s principem politické rovnosti – té nemůže být dosaženo, pokud nejsou do procesu politického rozhodování efektivně zahrnuti všichni ti, kterých se přijatá opatření dotýkají.⁸⁸

Inkluze je tedy pro Young, jak napovídá i název knihy, ze které v této kapitole čerpám nejvíce, klíčovým pojmem, a deliberativní model demokracie potom vhodným výchozím bodem pro úvahy o rozšíření politické rovnosti a prohloubení demokracie. Některé jeho interpretace však inkluzivní aspekt zanedbávají či by ve svém důsledky přímo vedly k vyloučení některých skupin. V této souvislosti je také nutné zmínit její rozlišení „vnějšího“ a „vnitřního“ vyloučení, na které by snahy o prohloubení inkluzivity měly reagovat.

Přes formální zahrnutí do fór a rozhodovacích procesů (absence vnější exkluze) čelí podle Young jisté skupiny tomu, co nazývá vnitřním vyloučením („internal exclusion“).⁸⁹ Jejich názory a požadavky nejsou brány vážně, na jejich výpovědi, zkušenosti a vyjádření není brán zřetel. Přestože formálně mají možnost na fóru vystoupit a promluvit, prakticky přichází o možnost svým vyjádřením ovlivnit názory ostatních.⁹⁰ Tento problém mimo jiné souvisí také s tendencí některých teoretiků deliberativní demokracie upřednostňovat jisté formy komunikace před jinými.⁹¹ Její kritiku takových přístupů a návrhy na prohloubení inkluzivity (právě přijetím jiných forem komunikace) deliberace popíší v poslední části této kapitoly.

---

⁸⁷ YOUNG, Iris Marion. *Inclusion and democracy*. 2000, s. 33-4

⁸⁸ tamtéž, s. 36

⁸⁹ tamtéž, s. 55

⁹⁰ tamtéž

⁹¹ tamtéž, s. 37

3.2 Strukturální nerovnosti a politika diference

Sociální struktura je určena výsledky lidské činnosti – institucemi, organizací práce i jiných složek života, fyzickým prostředím, lidmi a skupinami, které v této struktuře zaujímají určité pozice, a vztahy mezi tím vším. Ve větší či menší míře pak podmiňuje naše bytí ve světě. Tyto struktury, přestože jsou víceméně stabilní, neexistují nezávisle na jednání lidí, nýbrž právě v něm a v mezilidské interakci – „neexistují jako stavy, ale jako procesy“⁹². Strukturální sociální skupiny jsou potom skupinami osob, které jsou v rámci této struktury podobně situované. V závislosti na naší pozici v této struktuře, která je určena vztahy k ostatním pozicím, se proměňují naše šance a možnosti na sebe-rozvoj a sebe-určení. V souvislosti s tím, jak jsou některé pozice v této struktuře znevýhodněny (vzhledem k těmto možnostem a šancím) a jiné zase privilegované, hovoří Young o strukturálních nerovnostech.⁹³

Ve svém článku *Five Faces of Oppression* z roku 1988 upřesňuje význam konceptu útlaku, jak jej užívají sociální hnutí nové levice od šedesátých let, přičemž vychází z reflexe zkušeností skupin, které podle těchto hnutí ve Spojených státech útlaku čelí⁹⁴. Na základě rozboru situace těchto skupin Young rozlišuje pět podob útlaku: vykořisťování („exploitation“), marginalizace („marginality“), bezmocnost („powerlessness“), kulturní imperialismus/dominance („cultural imperialism“) a násilí („violence“). Všechny z těchto forem útlaku nějak brání jednotlivcům v sebe-rozvoji a sebe-určení, nicméně se liší ve způsobech, kterými tak činí a v tom, jakých sociálních skupin se dotýkají. V závislosti na příslušnosti jedince k těmto skupinám se potom také mohou vzájemně překrývat.⁹⁵

Tento útlak je systémový a strukturální, což znamená, že je inherentní každodennímu fungování naší společnosti, aniž by bylo možné vystopovat jeho konkrétního viníka.⁹⁶ Je výsledkem činnosti mnoha institucí a lidí, kulturních stereotypů,

---

⁹² tamtéž, s. 95

⁹³ tamtéž, s. 92-99

⁹⁴ Jsou to „ženy, Afroameričané, Chicanos, Portoričané a většina ostatních španělsky mluvících Američanů, původní Američané, Židé, lesby a gayové, Arabové, Asiaté, staří lidé, dělníci, chudí lidé, lidé s postižením.“ YOUNG, Iris Marion. FIVE FACES OF OPPRESSION. *Philosophical Forum* [online]. S. 270

⁹⁵ tamtéž

⁹⁶ Proto Young v tomto kontextu kritizuje teorie odpovědnosti, které s představou identifikovatelného viníka („liability model“) pracují a představuje alternativu v podobě modelu sociální spojitosti („social connection model“). Zatímco v prvním modelu je připsána odpovědnost tomu, kdo vědomě a dobrovolně nějakou újmu způsobil (existuje zde zřejmá kauzalita) a je tak vhodný pro oblast práva, druhý model lépe reaguje na existenci strukturální nerovnosti. Odpovědnost se zde pojí s naší rolí v dané struktuře; za strukturální nespravedlnost jsme odpovědní, neboť svou činností participujeme na procesech, které ji produkují. Model sociální spojitosti je potom nový především v tom, že neizoluje

tržních mechanismů atd. a je nevědomě reprodukován mnoha jedinci, aniž by tito měli „zlé úmysly“. Říkáme-li, že je útlak namířen proti některým skupinám, pak to neznamená, že jiné skupiny jsou aktivně utlačovatelské, rozhodně to ale znamená, že zatímco některé jsou utlačované, jiné jsou privilegované a ze situace strukturálního útlaku a nerovnosti těží.⁹⁷ To, že je tento útlak systémový a nelze identifikovat jeho konkrétní původce, zároveň neznamená, že se neprojevuje i v útocích, které jsou vědomé a mají jasného viníka.⁹⁸

Pro ilustraci útlaku žen uvádí Young příklad vycházející z výkladu Susan Okin.⁹⁹ Kulturní stereotypy socializují ženy do role primární pečovatelky (o děti ale i staré a nemohoucí rodiče apod.), to je znevýhodňuje na trhu práce a v důsledku mají nižší příjmy než muži¹⁰⁰, stávají se na nich tedy často finančně závislé a muži tím získávají větší moc v rámci rodiny. Ženy v takové situaci jsou zároveň v případě rozchodu s partnerem více ohroženy chudobou, což se přirozeně dotýká i jejich dětí. Na tomto příkladu pak Young ukazuje, že strukturálně podmíněné jednání může vedle nezamýšlených důsledků vést i k opaku zamýšleného: „Patrně nikdo nezamýšlí vystavovat tolik dětí riziku chudoby způsobem, jakým je podle Susan Okin vystavuje genderová dělba práce.“¹⁰¹

3.2.1 *Politika difference*

Jak tuto strukturální nerovnost a z ní plynoucí znevýhodnění, kterým některé skupiny čelí, překonat? Pro snahy o zrovnoprávnění žen a etnických, sexuálních či náboženských menšin byla dlouho ideálem společnost, ve které by tyto rozdílly nehrály žádnou roli. Příslušnost k některé z těchto skupin by byla věcí čistě soukromou, jednotlivci by byli posuzováni pouze na základě svých individuálních vlastností a

---

viníka - odpovědnost je zde sdílená a náprava strukturálních nerovností musí být kolektivní akcí. Zároveň je v tomto modelu kladen větší důraz na budoucnost než na minulost, jsme zodpovědní za budoucnost obětí těchto nespravedlností spíše než za důsledek konkrétního činu, který byl spáchán v minulosti. YOUNG, Iris Marion. RESPONSIBILITY AND GLOBAL JUSTICE: A SOCIAL CONNECTION MODEL. *Social Philosophy* [online].

⁹⁷ YOUNG, Iris Marion. FIVE FACES OF OPPRESSION. *Philosophical Forum* [online].

⁹⁸ tamtéž, s. 276

⁹⁹ YOUNG, Iris Marion. *Či rovnost? Sociální skupiny a posuzování nerovností*. In: YOUNG, Iris Marion, UHDE, Zuzana, ed. *Proti útlaku a nadvládě: transnacionální výzvy politické a feministické teorii*. 2010, s. 113

¹⁰⁰ To může být umocněno i vlivem tzv. prakticko-inertních aspektů sociální struktury. Tento pojem, který Young přebírá od Jean-Paul Sartra, odkazuje k tomu, že sociální struktury jsou, jak řečeno výše, určeny také fyzickým prostředím jako důsledkem kolektivního jednání. Podle Young může mít na výši příjmů žen, které pečují o děti, vliv například i městské plánování. Je-li fyzický prostor rodinného života směřován daleko od centra, pak se pro tyto ženy zužuje možnost výběru povolání. Tamtéž, s. 119

¹⁰¹ tamtéž, s. 120

schopností, nikoli podle barvy pleti, pohlaví či sexuální orientace. Všem bez ohledu na jejich rozdíly by byla zaručena rovná práva a stejné zacházení. Z osvícenských ideálů svobody a rovnosti vyšla představa, že cestou k osvobození utlačovaných skupin je překonání a eliminace těchto skupin. Jinými slovy budou jejich příslušníci svobodní pouze ve světě, který bude k jejich odlišnosti slepý.¹⁰² Proponenti tohoto asimilačního ideálu potom existenci sociálních skupin buď popírají, nebo ji uznávají, ale považují ji za nežádoucí.¹⁰³

Young přiznává tomuto ideálu, který inspiroval mnohá emancipační hnutí, jeho zásluhy na zlepšení pozice utlačovaných skupin a oceňuje jeho přínos v odmítnutí esencialistického pojetí odlišnosti.¹⁰⁴ Problém strukturální nerovnosti v současných společnostech však podle ní rovné zacházení nevyřeší a překonání odlišností není možné ani žádoucí.¹⁰⁵ Dokud jsou sociální skupiny faktem a dokud jsou ve společnosti některé z nich privilegované a jiné utlačované, má tato snaha je „nevidět“ podle Young negativní důsledky. Cílem asimilačního ideálu je přijetí dříve vyloučených skupin do struktur, institucí a procesů, které byly původně vyhrazeny dominantní skupině. Problém ale je, že tyto struktury byly vytvořeny privilegovanou skupinou a řídí se tak pravidly a standardy, které jsou jí vlastní. „Slepota“ vůči odlišnostem jednotlivých skupin znamená i slepotu vůči tomu, že tato pravidla a standardy nejsou neutrální, nejsou výrazem nějakého univerzálního lidství; jsou kulturně specifické a dostát jim je pro příslušníky dominantní skupiny snazší. Tento problém zdánlivé neutrality privilegovaného hlediska vede také k tomu, že pouze dříve vyloučené skupiny jsou vnímány jako Druhý („the Other“) a sami jejich příslušníci někdy vidí pod tlakem falešně univerzálních standardů sebe a svoje skupiny jako méně hodnotné: „ (...) Portoričané nebo čínští Američané se stydí za svůj přízvuk nebo rodiče, černošské děti opovrhují příbuzenskými sítěmi ve svých sousedstvích, kterým dominují ženy, feministky se snaží vykořenit svůj sklon plakat nebo cítit soucit s cizími lidmi.“¹⁰⁶

Young rozlišuje mezi konformistickým a transformačním asimilačním ideálem. První vyžaduje podřízení se daným pravidlům, ten druhý sice rozpoznává potřebu transformace stávajících institucí, které svým nastavením některé skupiny znevýhodňují, oba ale považují rozlišování skupin za něco nežádoucího. Politika difference tuto snahu

---

¹⁰² YOUNG, Iris Marion. *Justice and the politics of differenc.* 1990, s. 156-7

¹⁰³ tamtéž, s. 163

¹⁰⁴ tamtéž, s. 159

¹⁰⁵ tamtéž, s. 163

¹⁰⁶ tamtéž, s. 165

zapadnout a přizpůsobit se odmítá a odlišnost vnímá kladně; příslušnost k těmto skupinám tu není něco, co by bylo třeba skrýt nebo překonat, ale naopak něco, co lze oslavovat a přijmout jako pozitivní. Tento posun nejen že pomáhá odkrýt kulturní specifickou norem dominantní kultury (a představuje pozici, z níž je možné je kritizovat), ale zároveň v něm spočívá osvobození v odmítnutí požadavku stát se někým, kdo odpovídá standardům vznášeným partikulární skupinou s odlišnou zkušeností.¹⁰⁷

Podle politiky diference, která se zrodila v rámci některých sociálních hnutí utlačovaných ve druhé polovině minulého století, někdy „rovnost jako participace a inkluze všech skupin vyžaduje různé zacházení s utlačovanými a znevýhodněnými skupinami.“¹⁰⁸ Tento přístup, podle něž je třeba zohlednit existenci společenských strukturních skupin a neslučovat spravedlnost s rovným zacházením, někdy čelí kritice, která jej podle Young redukuje na politiku identity („identity politics“). Politika diference je z tohoto pohledu rozvratná a vede ke konfliktům, protože se v jejím rámci tvoří uzavřené skupiny, které usilují o prosazení vlastních zájmů bez ohledu na druhé a tím ničí snahy o dosažení obecného dobra. Prvky identity politics jsou sice v těchto nových sociálních hnutích přítomny, primárně však reagují na strukturální nerovnost jako takovou. Neusilují v první řadě o uznání identity, ale o inkluzi a politickou rovnost a vznášejí požadavky na nápravu nespravedlností.¹⁰⁹ Jak vyplývá i z předchozí kapitoly, skupiny, o kterých Young hovoří, nejsou určeny nějakou fixní a definovanou sdílenou identitou, ale spíše svou pozicí v dané struktuře, vzájemnými vztahy a sdílenou zkušeností, je proto třeba je chápat spíše vztahovou než substantivní logikou.¹¹⁰ Podle Young není inkluze a uznání těchto skupin a jejich partikulárních požadavků, zájmů a potřeb pro demokratickou komunikaci překážkou, ale naopak důležitým zdrojem. Zkušenosti a perspektivy lidí z méně privilegovaných pozic ve společenské struktuře umožňují všem účastníkům lépe pochopit sociální realitu a uvědomit si specifickou vlastní pozice. Nutí je zároveň formulovat svoje požadavky s ohledem na ně.¹¹¹

---

¹⁰⁷ tamtéž, 165-167

¹⁰⁸ tamtéž, s. 158

¹⁰⁹ YOUNG, Iris Marion. *Inclusion and democracy*. 2000, s. 102-7

¹¹⁰ tamtéž, s. 88-9

¹¹¹ tamtéž, s. 115-17

3.3 Kritika deliberativní demokracie

Přijetí politiky diference v kontextu strukturální nerovnosti považují za hlavní východisko kritiky deliberativní demokracie, kterou Young formuluje, a již popíše v následující kapitole. Souvisí s ním jak odmítnutí pojetí obecného dobra a snah o dosažení jednoty, které vylučují artikulaci partikulárních zájmů, tak představy nestrannosti řečníka (spojované s kulturně specifickými nároky na klidné a neemocionální vyjadřování) i argumentu jako výlučného prostředku deliberace.

Iris Young není jedinou autorkou, která deliberativní demokracii kritizuje z těchto pozic. John Dryzek ji řadí mezi tzv. diferenční demokraty („difference democrats“), což je kategorie, do které podle něj spadají nejrůznější autoři (jmenuje např. Williama Connollyho nebo Anne Phillips), kteří kladou důraz na problém vyloučení určitých skupin z politického rozhodování.¹¹² Společné jim je podle Dryzeka přesvědčení, „že demokratická politika by se měla primárně zabývat uznáním legitimacy a hodnoty partikulárních perspektiv historicky utlačovaných segmentů populace.“¹¹³

3.3.1 *Inkluze v politické komunikaci*

Někteří teoretici deliberativní demokracie věří, že politická diskuze by měla být střetem argumentů a deliberativní principy by měly zajistit, že v tomto střetávání zvítězí síla toho nejlepšího. Young zde definuje argument jako „uspořádaný řetěz úvah vedoucí od premis k závěrům“¹¹⁴. Připouští, že argument hraje v deliberaci důležitou roli, nicméně odmítá jeho výsadní postavení v politické komunikaci. Interpretace, které chápou argument jako nadřazenou formu politické komunikace, totiž selhávají ve snaze naplnit inkluzivní ideál deliberace. Předpoklad sdílených premis a sdílených diskurzivních rámců může vylučovat ty, kteří své potřeby, zájmy, nebo utrpěná příkoří nejsou schopni vyjádřit v jejich rámci.

Problémem tohoto přístupu však podle Young není jen předpoklad sdílených premis. I v případě, že účastníci politické diskuze tyto premisy sdílejí, může docházet k vyloučení v důsledku upřednostňování určitých forem komunikace před jinými. Často jsou privilegovány takové formy projevu, které jsou typické pro lidi s vyšším vzděláním: logicky strukturované, přímočaré, formální a obecné; upřednostňována jsou vyjádření, která formulují obecné principy a aplikují je na konkrétní případy. Young zdůrazňuje, že

---

¹¹² DRYZEK, John S. *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. 2002, s. 57-80

¹¹³ tamtéž, s. 57

¹¹⁴ YOUNG, Iris Marion. *Inclusion and democracy*. 2000, s. 37

tyto normy jsou kulturně specifické a ti, kteří jsou schopni jim dostát, jsou obvykle společensky privilegovaní. Přestože tyto požadavky na podobu verbálního vyjádření zůstávají většinou implicitní, marginalizují ty, jejichž projev není brán vážně, protože je nejsou schopni naplnit, a vylučují ty, kteří se kvůli nim diskuze odmítají účastnit.¹¹⁵

Další představou spojovanou s deliberací, která má podle Young exkluzivní charakter, je představa nestrannosti nebo nezájatosti řečníka, která se promítá do jeho projevu tím, že působí klidně a nedává najevo emoce. „Velká gesta, nervózní pohyby, tělesné projevy emocí,“ píše Young, „jsou chápány jako známky slabosti, které shazují dotyčného tvrzení nebo odhalují jeho nedostatek objektivity a kontroly.“¹¹⁶ Vedle odmítnutí emotivity (v opozici k racionalitě) někteří obhájci deliberativních norem odmítají také figurativní jazyk a upřednostňují doslovnost. I o těchto normách lze říci, že je snáze naplní společensky privilegovaní bílí muži ze střední a vyšší třídy, jejichž projev bývá „více kontrolovaný, bez výrazné gestikulace nebo vyjádření emocí“¹¹⁷

3.3.2 *Upřednostňování jednoty*

Podle Young bývá k problému jednoty teoretiky deliberativní demokracie přistupováno dvojím způsobem. Jeden ji považuje za něco, co deliberaci předchází, za její podmínku; druhý ji, užívaje pojmu společného dobra, považuje za její cíl. Oba přístupy jsou podle Young problematické. Problematickost prvního souvisí s tím, co bylo popsáno v předchozí kapitole. Protože žijeme v pluralitní společnosti, není možné předpokládat, že svět nahlížíme shodně, a že se tedy k tomuto sdílenému nahlížení lze odvolávat v politické diskuzi. Takový přístup může vylučovat určité skupiny; „implicitně říká,“ píše Young, „že můžeme společně kooperovat pouze, pokud se odlišíme od cizinců, které definujeme jako odlišné“¹¹⁸. Druhým problematickým momentem prvního přístupu je potom fakt, že v něm nezbývá místo pro změnu perspektivy. Za důležitý aspekt deliberace přitom Young považuje právě to, že nám umožňuje rozšířit naše úvahy o zájmy, názory a zkušenosti ostatních, o jejich úhel pohledu; a tím naše stanoviska transformovat. V diskuzi, kde se odvoláváme k tomu, co mají všichni společné, tento moment možné transformace mínění mizí.¹¹⁹

---

¹¹⁵ tamtéž, s. 38-39; S podobnou výtkou vůči deliberativní demokracii se setkáváme i u Lynn Sanders. LYNN M. SANDERS. Against Deliberation. *Political Theory* [online].

¹¹⁶ YOUNG, Iris Marion. *Inclusion and democracy*. 2000, s. 39

¹¹⁷ tamtéž

¹¹⁸ tamtéž, s. 41

¹¹⁹ tamtéž, s. 41-42

Druhý přístup vnímá jednotu jako něco, čeho by mělo být deliberací dosaženo. V deliberaci by podle teoretiků zastávajících tento přístup měli jednotlivci překročit své partikulární zájmy a zkušenosti; ty jsou pouze rozvratné – měli by se tedy nad své rozdílné identity povznést a hledat dobro pro všechny, pro onen abstraktní jednotný celek. I k tomuto přístupu má Young několik výhrad. „V podmínkách sociální nerovnosti,“ píše, „může idea společného dobra nebo obecného zájmu často sloužit jako prostředek vyloučení.“¹²⁰ Ono společné dobro bude totiž pravděpodobně definováno privilegovanou skupinou, těmi, kteří mají moc; menšinovým skupinám, které nedisponují symbolickou ani ekonomickou mocí potom může být upíráno právo se proti takto definovanému „společnému“ dobru vymezovat (s tím, že mají odložit své partikulární zájmy).

Dalším problémem přístupu usilujícího o dosažení jednoty je podle Young to, že pokud nám primárně jde o dosažení společného dobra ve smyslu hodnot a zájmů, které sdílíme, potom se nutně zužuje agenda deliberace. Nesouhlas a konflikt jsou přirozené a snaha o konsenzus a jednotu by neměla vést k vyhýbání se tématům, které tuto jednotu narušují. Deliberace by neměla vést k falešné jednotě, naopak by v ní její účastníci měli rozpoznat své rozdíly a snažit se vzájemně si porozumět jim navzdory.¹²¹

3.3.3 *Předpoklad diskuze tváří v tvář*

Podle Young mnoho teoretiků deliberativní demokracie alespoň implicitně předpokládá, že deliberace bude probíhat v rámci jednoho fóra, kde se její účastníci střetnou tváří v tvář. Žijeme ale v globalizovaném světě masových společností a uvažujeme-li o deliberativní demokracii, je třeba si klást otázku, jak její normy a hodnoty aplikovat v dnešních podmínkách. Young naznačuje dvě možné odpovědi. Jednak vyžaduje politická teorie pro masovou společnost teorii reprezentace (jež je konzistentní s těmito normami a hodnotami), jednak je třeba přemýšlet o demokratickém procesu jako „decentrovaném“, jak o něm hovoří Jürgen Habermas.¹²²

V tomto decentrovaném modelu deliberativní demokracie, jež Young prosazuje, „nemůže být demokratický proces identifikován s jednou institucí nebo sadou institucí,“¹²³ ale prostupuje společností jako celkem; k deliberaci dochází na různých

---

¹²⁰ tamtéž, s. 43

¹²¹ tamtéž, s. 43-44

¹²² tamtéž, s. 44-46

¹²³ tamtéž, s. 46

úrovních společnosti, které se vzájemně překrývají. Tato politická komunikace je rozptýlena v prostoru i čase – neexistuje jeden moment finálního rozhodnutí.¹²⁴

3.3.4 *Předpoklad pořádku*

Young odmítá takové interpretace deliberativní demokracie, které veřejnou politickou debatu ztotožňují se „zdvořilou, spořádanou, nezúčastněnou, gentlemanskou argumentací“¹²⁵. Podobně jako v otázce upřednostnění argumentu zde hájí představu, že by z deliberace neměly být vylučovány určité způsoby politické komunikace, pokud splňují podmínku „rozumnosti“ (občané mají vznášet takové požadavky, které považují za spravedlivé; jsou povinni o této spravedlnosti přesvědčovat ostatní, ale také být ochotni nechat se přesvědčit jimi; vyloučit jako nástroj dosažení svých cílů násilí, ...). Zdůrazňuje tak např. pozitivní roli demonstrací, které jsou „nejdůležitějšími a často účinnými způsoby vyjádření odporu a kritiky“¹²⁶

Představa, že by politická debata měla probíhat pouze jistou formou, řádně, podle Young slouží k neplodnému nálepkování těch, kdo volí jiné formy komunikace, za „extrémní“ (v opozici k „umírněným“).¹²⁷

3.4 **Nové formy politické komunikace**

Ve snaze překonat vnitřní vyloučení určitých skupin a prohloubit inkluzivitu deliberace navrhuje Young rozšířit koncept politické komunikace. Do politické diskuze by vedle argumentu měly být připuštěny také jiné formy komunikace – jmenovitě pozdrav nebo veřejné uznání, rétorika a vyprávění. Tyto nemají argument nahradit, ale v politické deliberaci doplnit.¹²⁸ Nebezpečí zneužití k manipulaci, se kterým je podle Young někteří spojují, se přitom týká všech forem komunikace, argument nevyjímaje.¹²⁹

3.4.1 *Pozdrav nebo veřejné uznání*

Young souhlasí s Habermasem v tom, že teorie komunikativní demokracie by měla mít kořeny v každodenní komunikativní etice.¹³⁰ Pozdrav, nebo také veřejné uznání, je gesto, kterým upozorňujeme na vlastní partikulární přítomnost a zároveň uznáváme

---

¹²⁴ tamtéž, s. 46-7

¹²⁵ tamtéž, s. 49

¹²⁶ tamtéž, s. 48

¹²⁷ tamtéž, s. 47

¹²⁸ tamtéž, s. 57

¹²⁹ tamtéž

¹³⁰ tamtéž, s. 59

přítomnost druhého, dáváme mu najevo respekt, přijímáme ho jako partnera v diskuzi a přebíráme odpovědnost za náš vztah k němu.¹³¹ Podle Young má toto gesto své místo i v dnešní politické komunikaci, často jako nevědomý rituál; může jím být uvedení řečníka v politických debatách nebo podání ruky.

Koncept veřejného uznání v teorii komunikativní demokracie může podle Young sloužit také jako nástroj k posuzování současných demokracií. Jeho význam spočívá v uznání a zahrnutí druhého a můžeme se s jeho pomocí ptát, zda se takového uznání a zahrnutí skutečně dostává těm, kterým by mělo. Young navrhuje jednoduchý test inkluзивity – je-li tématem politické debaty určitá skupina, všimněme si, zda se v jejím rámci mluví o ní, nebo k ní.¹³²

3.4.2 *Pozitivní užití rétoriky*

Jak již bylo řečeno výše, mnoho teoretiků deliberativní demokracie upřednostňuje takové formy komunikace, při nichž řečník neuzivá figurativního jazyka a klidně a bez emocí předkládá konvenčně strukturované argumenty. Projevy, v nichž jsou používány rétorické obraty podněcující posluchačovy emoce, bývají někdy považovány za neracionální a manipulativní. V demokratické teorii a praxi se podle Young často objevuje iluzorní představa, že existují projevy pronášené jaksi „odnikud“, z neutrální pozice nezaujatého pozorovatele mimo společnost a její vztahy, nezkalené emocemi a produkovány neutrálním rozumem. (Například podle Habermase neplní rétorika komunikativní, ale strategickou funkci – manipulovat posluchače ve prospěch řečníka.)¹³³

Tento přístup nejen, že je mylný, neboť žádná promluva nemůže být osvobozena od svého historicko-sociálního kontextu, zájmů a zkušeností mluvčího, ale je také škodlivý, neboť jednak vylučuje ty, kteří tuto privilegovanou formu komunikace neovládají, a jednak zatemňuje partikulárnost těchto domněle univerzalistických argumentů.¹³⁴

Young chápe rétoriku nikoli jako druh promluvy, ale jako aspekt každé promluvy. Vychází z rozlišení formy a obsahu sdělení a vztahuje se k tomu, jak je obsah sdělen; slovy Young „odkazuje k různým způsobům, jakými může být něco sděleno, které zabarvují a podmiňují substantivní obsah sdělení“¹³⁵. Rétorika tak zahrnuje emocionální

---

¹³¹ tamtéž, s. 58-9

¹³² tamtéž, s. 62

¹³³ tamtéž, s. 63

¹³⁴ tamtéž, s. 63-4

¹³⁵ tamtéž, s. 64-5

tón sdělení¹³⁶, vyjadřování figurativním jazykem (příměry, metaforami, humorem atd.) i jiné než řečové formy projevu, například užití vizuálních médií, bannerů nebo transparentů, ale i demonstrace nebo happeningy a využívání symbolů v rámci těchto projevů. Zároveň je součástí rétoriky také to, jak vnímáme konkrétní publikum, ke kterému hovoříme, a jak s ohledem na něj přizpůsobujeme svůj projev.¹³⁷ (Tento aspekt rétoriky vylučuje například Rawlsův koncept veřejného rozumu, neboť ten vyžaduje, aby byly argumenty vždy formulovány jako přijatelné pro všechny.¹³⁸ Dryzek Rawlsův veřejný rozum dokonce označuje za „opak rétoriky.“¹³⁹)

Někteří teoretici (např. Gutmann a Thompson) sice jsou schopni připustit rétoriku do deliberace s tím, že může mít pozitivní efekt, i v těchto případech však často zůstávají u jejího odlišení od racionality. Přestože v návaznosti na Habermase Young tvrdí, že bychom měli „rozlišovat mezi komunikativními akty, jejichž cílem je prohloubit porozumění a kooperaci a těmi, které fungují strategicky jakožto nástroje k využívání druhých pro vlastní cíle,¹⁴⁰ bylo by chybné tento rozdíl vnímat jako rozdíl mezi racionální a „rétorickou“ promluvou. Rétorika sice podle Young může být prostředkem porozumění i manipulace (v Habermasových pojmech plnit komunikativní i strategickou funkci), to ale není důvod ji z deliberace vyloučit. Jednak to samé platí pro všechny formy komunikace, jednak to v pojetí Young ani není možné, neboť rétorika je součástí veškeré politické komunikace. Rétorika navíc v deliberaci plní několik čistě pozitivních funkcí.¹⁴¹

V první řadě, tvrdí Young, pomáhá rozšířit agendu deliberace. Ať už je to emotivní projev nebo hromadná demonstrace, využití „rétorických prostředků“ může přitáhnout pozornost veřejnosti k určitým problémům a zdůraznit význam, který pro jedince či skupiny takový problém má. Young samozřejmě neříká, že každý požadavek, který je za užití těchto prostředků vznesen, je legitimní; k tomu, aby se ve veřejné debatě mohlo rozhodnout, zda ho vyslyšet nebo jej vůbec začít v deliberaci projednávat, je ale nejdříve nutné, aby byl slyšet.¹⁴²

Pomocí rétoriky řečník situuje projev do konkrétního kontextu a směřuje jej ke specifickému publiku s ohledem na jeho hodnoty, zájmy a historii. To ale přirozeně

---

¹³⁶ Všechny diskurzy mají nějaký emocionální tón, u „nezaujatých“ projevů je to podle Young „emocionální tón klidu a distance.“, tamtéž

¹³⁷ tamtéž

¹³⁸ DRYZEK, John S. *Foundations and frontiers of deliberative governance*. 2010, s. 68

¹³⁹ tamtéž, s. 70-71

¹⁴⁰ YOUNG, Iris Marion. *Inclusion and democracy*. 2000, s. 66

¹⁴¹ tamtéž

¹⁴² tamtéž, s. 67

neznamená, že je porušen princip veřejnosti, ten musí být v deliberaci zachován. Nicméně každá politická diskuze je specifická svým tématem a tím, kdo se jí účastní. Inkluzivita politické komunikace potom spočívá i v tom, že tato specifika reflektujeme a ukazujeme ochotu se jim přizpůsobit. Rétorickými prostředky se konstruuje vztah mluvčího a jeho posluchačů a také okolnosti projevu, tím, že „vyvolává nebo vytváří specifické konotace, symboly a přísliby.“¹⁴³ Veřejnost v moderních společnostech není jednotná a homogenní, ale tvoří ji mnoho rozdílných sub-veřejností a rétorika usnadňuje jejich vzájemnou komunikaci.¹⁴⁴

Politická debata by podle Young neměla končit tím, že se její účastníci shodnou na nějakém principu či přijmou určité požadavky jako legitimní, měli by dojít k vlastnímu úsudku a vyvodit z něj praktické důsledky – v tomto kroku (od přijetí argumentu k osobnímu závazku) pak hraje rétorika důležitou roli. Zároveň je užitečná při rozhodování mezi dvěma rozumově přijatelnými argumenty.¹⁴⁵

3.4.3 *Vyprávění*

Vyloučení některých lidí vychází z toho, že nedisponují jazykem k vylíčení nespravedlností, jimiž trpí. Jejich zkušenosti se liší od zkušeností jejich posluchačů a své hoře nejsou schopni vyjádřit v rámci dominantního diskurzu, nebo neexistují pojmy, kterými by je popsali. Tuto situaci, kterou Jean-François Lyotard označuje „differend“, může vyprávění podle Young pomoci překonat. Uvádí příklad ze 70. a 80. let minulého století, kdy se v USA do veřejné debaty dostal (a následně byl pojmenován) problém sexuálního obtěžování, a to díky ženám, které vyprávěly své příběhy.¹⁴⁶

Vyprávění příběhů také pomáhá ustavovat tzv. „lokální veřejnosti“ (local publics). Tímto pojmem označuje Young „skupiny, které jsou v rámci širší veřejnosti spřízněny vzhledem ke svým zájmům, názorům a/nebo sociálním pozicím.“¹⁴⁷ Skrze příběhy v sobě navzájem rozpoznávají spojence a identifikují sdílené zkušenosti a zájmy, přičemž vyprávění často využívají také k jejich politizaci.¹⁴⁸

Dále podle Young vyprávění příběhů nejen, že umožňuje nahlédnout zkušenosti a problémy jinak společensky situovaných, ale koriguje také předsudky a stereotypy, se

---

¹⁴³ tamtéž, s. 68

¹⁴⁴ tamtéž, s. 68-70

¹⁴⁵ tamtéž

¹⁴⁶ tamtéž s. 72-3

¹⁴⁷ tamtéž, s. 73

¹⁴⁸ tamtéž

kterými mnohdy do diskuze přicházíme.¹⁴⁹ Příběhy mohou také osvětlit, kde se berou hodnoty a priority určitých skupin a proč pro ně mají určité věci výjimečný význam. V pluralitních společnostech je běžné, že jednotlivé skupiny s různou historií a tradicemi tyto hodnoty a významy nesdílí, v deliberaci je však někdy důležité, aby byl poodhalen jejich zdroj. Zvenčí se totiž mohou zdát nahodilé, a to činí argumenty, které s nimi operují, pro mnohé nepřijatelnými.¹⁵⁰

V neposlední řadě je podle Young vyprávění cenné tím, že vyjevuje perspektivy různých sociálních pozic (produkuje „situated knowledge“) a zároveň i to, jak se tyto perspektivy jeví z jiných perspektiv. Vyprávění příběhů nám tak umožňuje nejen vidět druhého jeho očima, ale vidět jeho optikou také sebe sama. Tím vytváří obraz společnosti, který by nebylo možné nahlédnout jen z jedné partikulární pozice a u účastníků deliberace se tak může rozvinout „rozšířené myšlení“ („enlarged thought“). S takto transformovaným uvažováním potom jedinec zohledňuje nejen svoji pozici, ale snáze bere v potaz i perspektivy druhých.

---

¹⁴⁹ tamtéž, s. 74

¹⁵⁰ tamtéž, s. 75

4 Závěr

Cílem práce bylo prozkoumat kritiku deliberativní demokracie formulovanou Iris Marion Young. První část práce představila terč této kritiky, tedy teorii deliberativní demokracie, a to z několika hledisek. Popsala základní principy deliberativní demokracie, jako je inkluzivita deliberace, reciprocita a publicita, a ukázala, že jejich interpretace jednotlivými autory se různí, čímž vytvořila prostor pro představení kritiky Young jako nikoli kritiky těchto základních charakteristik, ale právě jen některých jejich interpretací. Práce dále seznámila čtenáře s klíčovými koncepty, kterými teorii ovlivnili John Rawls a Jürgen Habermas, především s Rawlsovým pojmem veřejného rozumu a Habermasovou diskurzivní etikou a komunikativní racionalitou. Druhá podkapitola také označila jako dva odlišné zdroje této teorie liberální konstitucionalismus a kritickou teorii, a popsala rozdíly ve formulacích deliberativní demokracie, které z těchto tradic vychází. Postihnutí těchto rozdílů potom poskytuje teoretický rámec, v němž lze kritiku Young uchopit, neboť ona sama svůj přístup označuje za kriticko-teoretický. V první části práce jsem dále popsala vývoj a proměny teorie deliberativní demokracie, přičemž jsem vycházela z Elstubova rozlišení čtyř generací deliberativních demokratů. Práce Young spadá do druhé generace, její kritiku je tedy třeba chápat v tomto kontextu jako reakci na autory první generace, kteří položili normativní základy teorie. Poslední část první kapitoly se zaměřila na kritiku deliberativní demokracie teoretiky společenské volby. Práce nese název *Deliberativní demokracie a její kritika*, a přestože se soustředí především na kritiku formulovanou Young, tato podkapitola ukázala, že ji lze kritizovat i z jiných (a velmi odlišných) pozic.

Kritiku deliberativní demokracie, jíž se věnuje druhá část práce, Young uceleně vyložila ve své knize z roku 2000 *Inclusion and Democracy*. Young zde představuje vlastní koncepci demokracie, kterou nazývá komunikativní demokracií, a jak název knihy napovídá, hlavní důraz klade na její inkluzivitu. Podle Young jsou v současných společnostech některé skupiny obyvatel obětmi strukturálních nerovností a čelí systémovému útlaku. Cílem práce bylo prozkoumat východiska její kritiky deliberativní demokracie, a z druhé části práce by mělo být patrné, že hlavním z nich je neschopnost některých interpretací deliberativní demokracie na tuto skutečnost adekvátně odpovědět. Její kritika má potom dvě základní roviny, které jsou vzájemně propojené. První souvisí s tím, že deliberace je někdy spojována s určitými formami komunikace; upřednostňován je argument jako logický řetězec úvah vedoucí od premis k závěrům, doslovnost, klidný

a neemotivní projev. Tyto formy komunikace jsou pak spojovány s racionalitou a objektivitou. Někteří lidé ale nejsou schopni těmto nárokům na zdánlivě jediný „racionální“ způsob vyjadřování dostát. Přestože formálně jsou do deliberace zahrnuti, často nejsou jejich slova brána vážně a čelí tomu, co Young nazývá vnitřním vyloučením („internal exclusion“). Jedná se přitom nejčastěji právě o příslušníky skupin, které jsou nějak strukturálně znevýhodněny. Jejich vyloučení není problematické jen proto, že odporuje ideálu politické rovnosti, ale prakticky také proto, že pokud tito lidé nejsou schopni nebo ochotni v deliberaci o své zkušenosti strukturálního znevýhodnění hovořit, pak může tento problém zůstat neviditelným, a deliberativní demokracie selhává jako prostředek jeho řešení.

Druhá rovina její kritiky problematizuje pojetí jednoty v některých interpretacích deliberativní demokracie. Jednota ve smyslu sdílení diskurzivních rámců nebo shody v obecném nahlížení světa je někdy vnímána jako předpoklad deliberace, někdy je zase chápána jako její cíl – lidé by v deliberaci měli usilovat o konsenzus ohledně povahy obecného dobra. Oba tyto přístupy Young odmítá, neboť nutně omezují agendu deliberace. Usilovat o dosažení jednoty v deliberaci podle Young zároveň znamená riziko umlčení zájmů a potřeb utlačovaných ve jménu privilegovanou skupinou definovaného obecného dobra a nepřátelství vůči jinakosti. Jinakost je totiž často vnímána jako rozvratná a nežádoucí.

Ve skutečně inkluzivní komunikativní demokracii by podle Young měly mít své místo vedle argumentu i jiné formy komunikace, konkrétně vyprávění, pozitivní užití rétoriky („affirmative uses of rhetoric“) a pozdrav nebo veřejné uznání („greeting, or public acknowledgement“); a to aniž by byly implicitně spojovány s iracionalitou nebo manipulativností, tedy nešvary, kterými podle ní může stejně tak trpět i argument. Měla by také vycházet z přijetí politiky difference. To znamená vnímat jinakost jako pozitivní hodnotu, ne jako něco, co je třeba překonat. V kontextu deliberace ji potom chápat jako politický zdroj, a nikoli jako rozvratný element narušující jednotu. Znamená to ale také uvědomit si, že rovné zacházení některé nerovnosti vyřešit nedokáže.

Přestože Young nehovoří o deliberativní, ale o komunikativní demokracii, a bývá označována za diferenční, spíše než deliberativní demokratku, z této práce by mělo být zřejmé, že její kritika deliberativní demokracie přichází (na rozdíl od kritiky teoretiků společenské volby) zevnitř. Young přijímá základní východiska deliberativní demokracie a její kritiku lze chápat jako vyjádření snahy dovést deliberativní princip inkluze do důsledků.

Seznam použité literatury

CHAPPELL, Zsuzsanna. *Deliberative democracy: a critical introduction*. Palgrave Macmillan, 2012. ISBN 9780230252165.

CUNNINGHAM, Frank. *Theories of democracy: a critical introduction*. Routledge, 2002. ISBN 0415228786.

DRYZEK, John S. *Deliberative democracy and beyond: liberals, critics, contestations*. New York: Oxford University Press, 2002. ISBN 019925043X.

DRYZEK, John S. *Foundations and frontiers of deliberative governance*. New York: Oxford University Press, 2010. ISBN 9780199644858.

GUTMANN, Amy a Dennis THOMPSON. *Why deliberative democracy?* Princeton: Princeton University Press, 2004. ISBN 0691120196.

HABERMAS, Jürgen. *Moral Consciousness and Communicative Action*. Do angličtiny přeložili C. LENHARDT & S. Weber NICHOLSEN. Cambridge, MA: MIT Press, 1990. ISBN 978-0-262-08192-4.

HABERMAS, Jürgen. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Do angličtiny přeložil W. REHG. Cambridge, MA: MIT Press, 1998. ISBN 9780262581622.

VARGOVČÍKOVÁ, Jana. *Deliberativní demokracie: Rozpravou za hranice liberální demokracie?* In: ZNOJ, Milan, Jan BÍBA a Jana VARGOVČÍKOVÁ. *Demokracie v postliberální konstelaci*. Praha: Karolinum, 2014. Politeia (Karolinum). ISBN 978-80-246-2878-3.

VELEK, Josef. *O Habermasově diskursivní teorii liberální demokracie*. In: HABERMAS, Jürgen. *Diskursivní teorie liberální demokracie*. Uspořádal Josef VELEK; přeložila Alena BAKEŠOVÁ. 2018. ISBN 9788024638263.

YOUNG, Iris Marion. *Justice and the politics of difference*. Princeton: Princeton University Press, 1990. ISBN 0691023158.

YOUNG, Iris Marion. *Inclusion and democracy*. New York: Oxford University Press, 2000. ISBN 0198297548.

YOUNG, Iris Marion. *Či rovnost? Sociální skupiny a posuzování nerovností*. In: YOUNG, Iris Marion, UHDE, Zuzana, ed. *Proti útlaku a nadvládě: transnacionální výzvy politické a feministické teorii*. Praha: Filosofia, 2010. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-341-4.

YOUNG, Iris Marion. *Úvahy o globální demokracii*. In: YOUNG, Iris Marion, UHDE, Zuzana, ed. *Proti útlaku a nadvládě: transnacionální výzvy politické a feministické teorii*. Praha: Filosofia, 2010. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-341-4.

Elektronické zdroje

DRYZEK, John. In: Youtube [online]. 29. 06. 2018 [cit. 2020-07-15]. Dostupné z: <https://youtu.be/uxtrXgRKM-A>. Kanál uživatele Turun yliopisto.

ELSTUB, Stephen, Selen ERCAN a Ricardo Fabrino MENDONÇA. Editorial introduction: The fourth generation of deliberative democracy. *Critical Policy Studies* [online]. 2016, **10**(2), 139-151 [cit. 2020-07-19]. ISSN 19460171. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/19460171.2016.1175956>.

FULTNER, Barbara, 2011. Communicative action and formal pragmatics. In: Barbara FULTNER, ed. *Jürgen Habermas: Key Concepts* [online]. B.m.: Acumen Publishing, p. 54–73. [cit. 2020-07-05]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1017/UPO9781844654741.004>

HAMMOND, Marit. Deliberative democracy as a critical theory. *Critical Review of International Social and Political Philosophy* [online]. 2019, **22**(7), 787 - 808 [cit. 2020-07-24]. DOI: 10.1080/13698230.2018.1438333. ISSN 17438772. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/13698230.2018.1438333>

OLSON, Kevin, 2011. Deliberative democracy. In: Barbara FULTNER, ed. *Jürgen Habermas: Key Concepts* [online]. B.m.: Acumen Publishing, p. 140–155. [cit. 2020-07-05]. DOI:10.1017/UPO9781844654741.008. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1017/UPO9781844654741>

REHG, William, 2011. Discourse ethics. In: Barbara FULTNER, ed. *Jürgen Habermas: Key Concepts* [online]. B.m.: Acumen Publishing, p. 115–139. [cit. 2020-07-05].

DOI:10.1017/UPO9781844654741.007. Dostupné z:
<http://dx.doi.org/10.1017/UPO9781844654741.007>

ROSTBØLL, Christian F. Emancipation or Accommodation? Habermasian vs. Rawlsian Deliberative Democracy. *Conference Papers -- American Political Science Association* [online]. 2003,1-47 [cit. 2020-07-24]. Dostupné z:
<http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=94506b62-f7f0-4366-9263-c39530ba8d10%40pdc-v-sessmgr02>

SANDERS, Lynn. Against Deliberation. *Political Theory* [online]. 1997, **25**(3), 347-376 [cit. 2020-05-05]. ISSN 00905917. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/191984>

YOUNG, Iris Marion. FIVE FACES OF OPPRESSION. *Philosophical Forum* [online]. 1988, **19**(4), 270-290 [cit. 2020-04-29]. ISSN 0031806X. Dostupné z: <https://static1.squarespace.com/static/58f36d7c1e5b6cb8c0d88151/t/5b819893aa4a996cc7a040d0/1535220047033/YOUNG+Five+Faces+of+Oppression.pdf>

YOUNG, Iris Marion. RESPONSIBILITY AND GLOBAL JUSTICE: A SOCIAL CONNECTION MODEL. *Social Philosophy* [online]. 2006, **23**(1), 102-130 [cit. 2020-07-15]. DOI: 10.1017/S0265052506060043. ISSN 02650525. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1017/S0265052506060043>